

Jurij Šilc

Ljubljanske srajce

Kako je slovensko in nemško časopisje pred 130 leti videlo ravs in kavs med medvoškimi kmeti in ljubljanskimi »liedertaflerji«

ŠILC Jurij, doc. dr., višji znanstveni sodelavec, Cesta Cirila Kosmača 51, SI-1211 Ljubljana Šmartno

ŠILC Jurij, Assistant Professor, Senior Researcher, Cesta Cirila Kosmača 51, SI-1211 Ljubljana Šmartno

394(497.4Ljubljana)"1880"
323.1(497.4Ljubljana)"1880"

394(497.4Ljubljana)"1880"
323.1(497.4Ljubljana)"1880"

LJUBLJANSKE SRAJCE

Kako je slovensko in nemško časopisje pred 130 leti videlo ravs in kavs med medvoškimi kmeti in ljubljanskimi »liedertaflerji«

"LJUBLJANSKE SRAJCE"

How Slovenian and German newspapers viewed the tensions between Medvode farmers and the Ljubljana "liedertaflers"

Leta 1880 je organiziralo Ljubljansko pevsko omizje (Laibacher Liedertafel) izlet na Šmarno goro. Tam naj bi se pevci, ki so bili po večini ljubljanski Nemci, neprimerno vedli, po grmovju obešali in sušili prepotene srajce (od tod kasneje žaljivka »ljublanske srajce«) ter samo v ogrnjenih suknjičih hodili v gostilno. Dalje naj bi v cerkvi kadili cigare, igrali na orgle poskočnice in plesali pred cerkvijo. Pri povratku je prišlo zvečer v Medvodah do manjšega spopada med nekim kmečkim fantom in skupino šestih pevcev. Nemško časopisje, kjer sta prednjačila Laibacher Zeitung in Laibacher Tagblatt, je pripisalo ta napad slovenski politiki, ki naj bi naščuvala kmete nad nemške pevce. Nemško časopisje je krivdo za medvoške dogodke zvalilo tudi na orožnike, ki naj ne bi ustrezno posredovali. Janeza Jana, vodjo medvoških orožnikov, so te obtožbe tako prizadele, da si je tri dni po teh dogodkih vzel življenje. Sledilo je prelivanje črnila in večmesečna »novinarska vojna« med slovenskim in nemškim časopisjem o tem, kaj se je zgodilo na Šmarni gori in v Medvodah. Urednik Laibacher Zeitung Leo Suppantschitsch in predstojnik Laibacher Liedertafel Eduard Wraweczke sta proti Slovencu, Slovenskemu narodu in Novicam sprožila tudi tožbe. Navsezadnje je bil spoznan za krivega napada na pevce v Medvodah 18-letni kmečki fant Anton Košenina iz Spodnje Senice in zaradi hudodelstva obsojen na enoletno zaporno kazen.

Ključne besede: časopisje, nemštvo v Ljubljani, Laibacher Liedertafel, Medvode, Šmarna gora, druga polovica 19. stoletja

In 1880, the Ljubljana choir party (Laibacher Liedertafel) organized an outing to the hill of Šmarna gora. The singers, the majority of whom were Ljubljana Germans, apparently behaved disrespectfully there; they hung out their sweaty shirts to dry on the bushes (the incident prompting offensive phrase "ljublanska srajca" (literally, Ljubljana shirts) to develop later) and returned to the valley wearing only their coats. In addition, they had apparently smoked cigars in the church, played dancing songs on the organ and danced in front of the church. Upon their return, a minor clash broke out in Medvode in the evening between a farm boy and a group of six singers. The German newspapers, spearheaded by the *Laibacher Zeitung* and *Laibacher Tagblatt*, blamed Slovene politics for this attack and accused it of instigating the farmers against the German singers. The German newspapers also blamed the gendarmes for the Medvode incident for apparently having failed to intervene appropriately. Janez Jan, head of the Medvode gendarmes, was so upset by the accusations that he took his life three days after the incident. A several-month long spilling of ink and a "journalistic war" ensued between Slovenian and German papers about what had happened on Šmarna gora and in Medvode. In addition, the editor of *Laibacher Zeitung*, Leo Suppantschitsch, and the superintendent of the Laibacher Liedertafel, Eduard Wraweczke, filed lawsuits against *Slovenec*, *Slovenski narod* and *Novice*. In the end, an 18-year-old farm boy, Anton Košenina from Spodnja Senica, was found guilty of attacking the singers in Medvode and was sentenced to one year in prison for the crime.

Key words: newspapers, Germans in Ljubljana, Laibacher Liedertafel, Medvode, Šmarna gora, second half of the 19th century

Uvod

Leta 1935 je v *Kroniki slovenskih mest* duhovnik in zgodovinar Ivan Vrhovnik objavil kratak sestavek z naslovom *Ljubljanska srajca*, ki se glasi: »Pomilovanje, a hkrati ogorčenje se me loti, kadar slišim to zbadljivko – psovko, tako je rekel odličen slovenski pisatelj. 'Še celo ponašajo se z njo nekateri zaslepljeni Ljubljančani. Rabijo jo kot nekaj epitheton ornans in malo manjka, da se kdo iz njih oglasi s predlogom, naj se v ljubljanskem grbu nadomesti z maj s – srajco.' – Odkod ta psovka? Pred 60 leti je bila neznana. Krog leta 1880. so napravili ljubljanski nemškutarji (ne spominjam se, ali so bili turnarji ali nemško pevsko društvo)¹ izlet na Šmarno goro. Vsi prepoteni so prispeli na vrh, se slekli in razobesili po drevju srajce, da so se posušile. Domačini so se spotikali nad tem in tedaj so zdeli psovko 'ljublanske srajce' ljubljanskim nemškutarjem. Samo njim je bila namenjena ta zbadljivka, nikakor pa ne Ljubljančanom sploh, najmanj pa ljubljanskim narodnjakom. Nemčurji so brez sledu izginili. Po njih je ostala samo psovka 'ljublanska srajca' in je skrajni čas, da gre v pozabo tudi malovredna dediščina.«²

Vrnimo se najprej v drugo polovico 19. stoletja in poskusimo osvetliti dogodke, ki jih navaja Vrhovnik v zgornjem citatu. V času Avstro-Ogrske je bila nemška manjšina v Ljubljani vplivna in pomembna tako v gospodarskem in političnem, kakor tudi v kulturnem pogledu, čeprav je bilo njeno število sorazmerno majhno. Tako je bilo leta 1880 v Ljubljani približno petina nemško govorečega prebivalstva.³

Za ta čas je značilno, da so se družili določeni nemški krogi istega sloja. Visoki oficirji, uradniki, zdravniki, advokati itd., so zahajali v izolirani krog

ljublanskega nemštva in nemškutarstva – Kazino. Podoben krog nemštva se je zbiral pod okriljem *Filharmonične družbe*.⁴ Kot nekakšna protiutež je bila avgusta 1872 ustanovljena *Glasbena Matica*, ki si je prizadevala ohranjati in spodbujati slovensko glasbeno kulturo.

Nekaj podobnega kot na glasbenem področju je bilo tudi s telesno kulturo, ko sta leta 1863 nastali dve telovadni društvi: slovensko *Gimnastično društvo Južni sokol* (od 1868 *Ljubljanski Sokol*) in *Laibacher Turnverein* (Ljubljansko telovadno društvo). Slednji so v čast nemške zmage na volitvah v mestni svet v Ljubljani leta 1868 priredili izzivalni izlet v Mengeš. Na povratku so jih slovenski kmečki fantje na Ježici strahovito pretepli. Naslednje leto (23. maja 1869) so »turnarji« pripravili podoben izlet na Janče, tokrat tudi z bobni in nemško zastavo. Ponovno so jih slovenski kmetje pretepli in jim vzeli zastavo. Ko je na povratku prišlo do spopada v Vevčah, so turnarji poklicali na pomoč orožništvo. V spopadu je bil ubit slovenski fant Rode, vklenjenih in zaprtih pa je bilo še okoli šestdeset mož in fantov, kateri so bili odpeljani v Ljubljano. Deset mesecev kasneje (16. marca 1870) jih je bilo 19 obsojenih, nekateri na celo do tri in pol leta ječe.⁵ Kmetje so si takrat prislužili skupaj čez 30 let ječe, ki jo je »le milostljiva cesarjeva beseda za nekaj let skrajšala«. Turnarji si od takrat dalje niso več upali na deželo. Povsem drugače je bilo ob izletu *Ljubljanskega Sokola* 28. junija 1868 iz Ježice skozi Gameljne, Šmartno, Tacen in Vižmarje v Šentvid nad Ljubljano.⁶ Malo pred Tacnom je pričakala Sokole množica ljudi na čelu s Koširjevo Franjo,⁷ ki jih je prisrčno pozdravila: »Častiti domoljubje! Dovolite mi, da

¹ Vrhovnik je imel v mislih izlet nemškega pevskega društva *Laibacher Liedertafel* na Šmarno goro, ki je potekal v nedeljo, 18. julija 1880. Kot je že nekaj let prej (1928) zapisal Josip Novak v knjigi *Šmarna gora, se pevci niso vedli posebno spodobno, kar je vzbudilo v navzočem kmetskem ljudstvu precejšnjo nejevoljo. V Medvodah so nekateri izzivajoči »Liedertaflerji« dobili tudi nekoliko po grbi.* — Prim. Josip Novak, *Šmarna gora*, 1928, str. 115.

² Prim. Ivan Vrhovnik, *Ljubljanska srajca*, v: *Kronika slovenskih mest*, let. 2, 1935, str. 183.

³ Prim. Vlado Valenčič, *Etnična struktura ljubljanskega prebivalstva po ljudskem štetju 1880*, v: *Zgodovinski časopis*, let. 28, št. 3-4, 1974, str. 295 in 304.

⁴ Prim. Damjan Ovsec, *Oris družabnega življenja v Ljubljani od začetka dvajsetega stoletja do druge svetovne vojne*, 1979, str. 15-16.

⁵ *O Janški in Vevški glasoviti borbi*, v: *Slovenski gospodar*, let. 4, št. 12, 24. 3. 1870, str. 4.

⁶ *Dopisi*, v: *Novice*, let. 26, št. 25, 17. 6. 1868, str. 201.

⁷ *Narodna in prosvetna delavka Franja Malenšek por. Gulič* (* 10. januarja 1852 v Tacnu, † 15. julija 1927 v Ljubljani) se je ob tej priložnosti kot 16 letno dekle prvič srečala s pesnikom in pisateljem Franom Levstikom, borcem za Zedinjeno Slovenijo. Pomembno je bilo tudi njeno sodelovanje na vižmarskem taboru, 17. maja 1869, kjer je tudi pozdravila udeležence s slavnostnim govorom, ki ji ga je sestavil Fran Levstik. Tabor ju je še bolj zblížal in Levstik se je ob številnih obiskih pri Koširju vse bolj čustveno navezoval na mlado in lepo Franjo. Njunjo znanstvo je trajalo vse do februarja 1872 in pesnik ji je posvetil tudi svoje najlepše ljubezenske

vzdignem svoj glas, ter izrečem in Vam naznam svoje misli v imenu vseh svojih sosedov. Radostno nam bije srce videti Vas, predragi domorodci, pred pragom domačim. Srčna hvala Vam, da ste nas razveselili in počastili danes s svojim prihodom, in da hočete obiskati našo cerkvico. Neizrečeno smo veseli, da imamo danes priložnost pokazati Vam, dragi bratje, da tudi mi ljubimo narod. Zagotovimo Vas danes vedno biti z Vami enacih misli. Zatoraj zdihnem z Vami vsemi iz globočine srca: Oj da bi nam previdnost božja dala, da bi vera rodila slogo in ljubezen, da bi se pobratil narod v teh k večni slavi po besedah pesnika: Če nam je ljubezen mati in sloga nas pobrati večna bo Slavjanom čast. Zatoraj, delajmo za vero, dom, cesarja, da nam Slave bo sijala zarja, pokažimo, da vsi, vsi smo korenine prave, otroci Slave. Saj vikše dolžnosti in slavnice ni, kot za domovja čast, blagor in srečno rast delati, dokler naš Triglav stoji.« Po končanem govoru so pripela dekleta Sokolom na prsi šopke rož in ti so nadaljevali proti Tacnu, kjer so bili postavljeni trije slavoloki z napisi: »Na zdravje«, »Bog živi Slavjane« in »Vse za vero, dom in cesarja!«⁸

Povrnimo se ponovno na področje glasbe. Poleg *Glasbene Matice*, sta bili v času med 1875 in 1879 ustanovljeni v Ljubljani tudi dve nemški glasbeni organizaciji: *Laibacher Musikverein* (Ljubljansko glasbeno društvo) in *Laibacher Liedertafel* (Ljubljansko pevsko omizje). Prva je bila povsem lokalnega pomena, druga pa je bila vplivnejša, saj je svoj delokrog prenesla iz Ljubljane tudi na deželo.⁹

Ljubljanski »liedertaflerji«

Laibacher Liedertafel,¹⁰ ki so ga osnovali člani *Filharmonične družbe*, je zaprosilo deželno vlado za odobritev in potrditev svojih pravil dne 29. junija 1879.¹¹ Kljub prvotni odklonitvi je bilo to

pesmi. — Prim. Jurij Šilc, *Zgodovina župnije Šmartno pod Šmarno goro*, 1999, str. 218–219.

⁸ *Dopisi*, v: *Novice*, let. 26, št. 27, 1. 7. 1868, str. 217–218.

⁹ Prim. Dragotin Cvetko, *Ljubljanska Glasbena Matica in njen pomen*, v: *Kronika*, let. 2, št. 2, 1954, str. 37–38.

¹⁰ *Liedertafel* je posebna oblika manjšega moškega zbora, kjer so pevci med petjem sedeli okrog mize (pevsko omizje). — Prim. Muzička enciklopedija II, Zagreb, 1963, str. 105–106.

¹¹ Prvi nastop *Liedertafel* zbora v okviru *Filharmonične družbe* je bil v Ljubljani že skoraj 30 let prej, 18. julija 1849 so pevci pripravili premierni nastop na ljubljanskem Rožniku. O tem dogodku sta poročala *Illyrisches Blatt* in *Bleiweisove Novice*, ki so zapisale: »Na prijazni Cvetliški

društvo 25. septembra istega leta odobreno. Namen društva je bilo negovanje nemških in slovenskih pesmi in svojim članom je dovoljevalo, da so se lahko sočasno udeleževati tudi v drugih glasbenih ali pevskih društvih. *Laibacher Liedertafel* je prvo leto vodil prof. Anton Heinrich.¹² Ko je Heinrich v začetku novembra 1879 odložil svojo funkcijo,¹³ ga je najprej nasledil njegov nekdanji dijak Eduard Wawreczka, v letu 1881 pa Julij Ohm-Janušovsky, ki je bil kasneje tudi odbornik *Glasbene Matice*. Zanimivo je, da je bil krajši čas tajnik tega društva tudi Oton Čelešnik, ki je bil pozneje prav tako član *Glasbene Matice*. To dokazuje, da so *Laibacher Liedertafel* sestavljali nemški in slovenski člani ali je to vsaj bil namen, kar lahko sodimo zlasti po vlogi, ki sta jo v tem pevskem društvu zavzemala Ohm-Janušovsky in Čelešnik.

Prvi pevski večer društva, ki je bil sicer napovedan že za nedeljo, je zaradi slabega vremena potekal naslednji večer, v ponedeljek, 28. julija 1879 na vrtu Kolodvorske restavracije Južne železnice v Ljubljani.¹⁴ Pod vodstvo zborovodje in trgovskega knjigovodje J. E. Schulza so zapeli 11 pesmi, med njimi le dve slovenski, in sicer Benjamina Ipavca »Domovini« ter Antona Nedvėda »Moja rožica«.¹⁵ Večernemu pevskemu nastopu je sledil tudi ognjemet. Nesorazmerje med nemškimi in slovenski-

*Gōri (Rosenberg) poleg Ljubljane smo slišali v sredo zvečer pod milim nebam pervikrat pevsko družbo (Liedertafel) slovenske in nemške pesme prepevati. Poslušavcov je bilo, de se je vse tērlo. Če bi mi kaj svetovati imeli, bi rėkli: de naj vsa častita družba drugikrat pesmi enoglasno pōje, de bo petje lepih pesem bolj zdalo in poslušavce bolj vnelo.« Poleg pesmi Jurija Flajšmana, Blaža Potočnika in Gregorja Riharja so takrat zapeli tudi Prešernovo Strunam, ki jo je uglasbil Camilo Mašek. — Prim. Novičar iz Ljubljane, v: *Novice*, let. 7, št. 30, 25. 7. 1849, str. 134; *Die Liedertafel auf dem Rosenberge*, v: *Illyrisches Blatt*, let. 31, št. 59, 24. 7. 1849, str. 233.*

¹² Gimnazijski profesor in stenograf Anton Heinrich (* 11. novembra 1830 v Liebenthalu, † 10. aprila 1888 v Ljubljani), je na gimnaziji v Ljubljani poučeval geografijo, zgodovino, nemščino in stenografijo. Bil je kljub raznim metodičnim posebnostim dober pedagog in kljub svojemu znanemu šovinizmu tudi pri slovenskih učencih spoštovan in priljubljen.

¹³ *Laibacher Liedertafel*, v: *Laibacher Zeitung*, let. 98, št. 257, 8. 11. 1879, str. 2199.

¹⁴ *Liedertafel*, v: *Laibacher Zeitung*, let. 98, št. 171, 28. 7. 1879, str. 1471; *Singabend*, v: *Laibacher Zeitung*, let. 98, št. 172, 29. 7. 1879, str. 1480.

¹⁵ *Liedertafel*, v: *Laibacher Zeitung*, let. 98, št. 170, 26. 7. 1879, str. 1460.

mi pesmimi je opazil tudi *Slovenski narod*, ki je 30. julija zapisal: »Prvi pevski večer je priredilo to pevsko društvo minoli ponedeljek na železniške restavraciji. Žal, da ne moremo temu novemu društvu nakloniti vseh svojih simpatij, kajti, glava mu je znani prof. Heinrich, in kakor uže prvi program veselic kaže, društvo néma popolnoma mejnarodnih principov, kar kaže razmera: dve slovenski in 9 nemških pesnj. Bomo videli v drugič to morebiti popravljeno?«¹⁶

Že v Kranju, kjer so imeli 3. avgusta 1879 na vrtu g. Dolenca svoj drugi nastop,¹⁷ so med nemškimi zapeli tudi nekaj slovenskih pesmi: Nedvėdovi »Moj dom« in »Moja rožica«, Jenkov četverospjev »Strunam« in Ipavčev »Domovini«. Pevskega večera se je udeležilo 300 poslušalcev, med njimi kar 80 iz Ljubljane, saj je direkcija železnic za udeležence odobrila poseben popust.¹⁸ Tudi na tretjem nastopu, ki je potekal 6. septembra 1879 na vrtu Kazine so tretjino programa sestavljale slovenske pesmi.¹⁹ Zapeli so Nedvėdovo »Moj dom«, Hajdrihovi »Jadransko morje« in »Pod oknom« ter Ipavčev »Domovini«. Solisti na teh pevskih večerih so bili: Emilian in Josef Böhm, Dornik, Janušowsky, Kulp, Lang, Lorenz, Palfinger, Pock, Přibil, Pučnik, Santner, Schlaffer ter Schulz. *Slovenski narod* je o nastopu v Kazini objavil daljši kritični prispevek: »Laibacher Liedertafel' poje nemške in slovenske pesni, te zadnje tudi v lokalni, kakor je tukajšnja kazina, kjer je bila doslej slovenska pesen prepovedana. To samo na sebi je dobro znamenje, in moralo bi se bilo zgoditi davno prej. Ker so bili osobito v zadnjem času prostori tukajšnje kazine večinom prazni ob veselicah, ki so se notri vršile, prisiljen sem posebno jaz k sklepu: da se je kazinski vrt malo da ne napolnil z gosti zadnjo soboto, to pospešile so slovenske pesni, ki so stale na programu koncerta.

Pevci 'Laibacher Liedertafel' svojo stvar — naj rečem, dobro izvršivajo v obče; se ve da človek poslušajoč ne sme pred očmi imeti, ka so bili preje kot dovršeni pevci v filharmoničnem društvu, sicer

¹⁶ »Laibacher Liedertafel«, v: *Slovenski narod*, let. 12, št. 173, 30. 7. 1879.

¹⁷ *Aus den oberkrainischen Sommerfrischen*, v: *Laibacher Zeitung*, let. 98, št. 178, 5. 8. 1879, str. 1532.

¹⁸ *Laibacher Liedertafel*, v: *Laibacher Zeitung*, let. 98, št. 176, 2. 8. 1879, str. 1512.

¹⁹ *Singabend der Laibacher Liedertafel*, v: *Laibacher Zeitung*, let. 98, št. 203, 4. 9. 1879, str. 1737.

postane ta sodba jako bolj negativna. Vsekako naj društvo na program ne postavlja toliko časa tacih skladeb, kakor je Hajdrihova 'Adrijansko morje', dokler si posamnih glasov ne okrepi, osobito pak okrepi drugi bas, ki ga nij bilo kar nič čuti. 'Adrijansko morje' je Hajdrihov spomenik, zahteva prvič krepkega zbora najmanj 60 pevcev, potem pak tudi popolnem lepega muzikaličnega izraza in najfinejšega niansiranja.

Dobro znamenje je tedaj, da se je iz nemških krogov osnovalo društvo, ki neguje tudi slovensko pesen, in uže to je pridobilo društvu našo naklonjenost. Sicer nas s sumom navdaje jedna prikazen, in ta je profesor Heinrich kot pokrovitelj novega internacionalnega pevskega zbora. Kaj hoče urnemški možanec doseči in kaj spet namerava?«²⁰

Vabilo Laibacher Liedertafel na »pevski venček« v dvorano nekdanjega streljšča, v nedeljo, 1. februarja 1880. (*Amtsblatt zur Laibacher Zeitung*, št. 22, 28. 1. 1880, str. 182.)

Ob tem pa je *Slovenski narod* na račun pisarja *Laibacher Zeitung* še pristavil: »Tevtonska tetka, uradna in zmirom breztaktna 'Laibacher Zeitung', ki ima zdaj uže predolgo 'ohcet' in postaje bolj in bolj srborita zategadelj, torej ta tetka je spoznala tudi pri tej prilici, ko govori o zadnjem koncertu v kazini, za dobro, udrihniti po Slovenstvu. Njej se žali prav globoko v svoje črvivo truplo to, da so se pele soboto v kazini tudi slovenske pesni, in da so ljudje baš tem pesnim najbolj ploskali in so se morale ponavljati baš slovenske pesni. [...] Tetka Supppanschitecheva, nekaj ti zdaj povem na tvoje germansko dolgo uho: Trd Nemeč, ki je pri koncertu sedel poleg mene in ki ne razume ni besede

²⁰ »Laibacher Liedertafel«; »slučajnosti« tukajšnjega uradnega lista, v: *Slovenski narod*, let. 12, št. 208, 11. 9. 1879.

slovenske, mi je dejal: 'slovanske pesni mi bolj dopadajo nego nemške, ker imajo milejši značaj v sebi.' To se ve, to je bil Nemeč ne — renegat. Tetki se pak to 'sonderbar' zdi! Jaz pak rečem, da je to jako 'sonderbar' da si upa uradni list zabavljati na pesniške proizvode ónega naroda, od čegar žuljev in krvavih rubeženskih krajcarjev si on pase svoja malovredno življenje. Kedaj pridemo vendar v svojej deželi tako daleč, da ne bodo od našega naroda davka plačani švabski ali pošvabljeni žurnalisti insultirali ta isti naš narod!«

Podoben program kot v Kazini so ponovili tudi 18. septembra 1879 na vrtu gostilne Pri Zvezdi na Trgu cesarja Jožefa (danes Krekovem trgu), le da tokrat niso peli Ipvavčeve »Domovini«. ²¹ Za 18. oktobra 1879 je bil napovedan večer v restavraciji hotela Evropa (po 1885 je bila tu kavarna Evropa), ki pa je bil zaradi bolezni v družini enega od pevcev prestavljen na 30. oktober. ²² Tu je sledil še nastop 4. decembra 1879 ²³ in silvestrovanje 31. decembra 1879. ²⁴ Naslednje leto so organizirali v dvorani starega ljubljanskega strelišča (v današnji Streliški ulici) predpustno zabavo, in sicer v soboto, 24. januarja 1880, ²⁵ naslednjo nedeljo, 1. februarja 1880, pa še »pevski venček«. Na vrtu Kazine so imeli v soboto, 19. junija 1880 koncert, kjer so med drugimi zapeli tudi dve slovenski pesmi: »Popotnikova pesem« Antona Nedvėda in »Pri zibeli« Kamila Maška ter hrvaško domoljubno pesem »U boj, u boj« skladatelja Ivana Zajca. ²⁶ Naslednjo soboto so pripravili dobrodelni koncert za pomoč Dolenjcem, ki so utrpeli škodo zaradi toče ²⁷ in na njem zapeli

Anton Foerstra »Pobratimija«, Ipvavčevo »Domovini«, Hajdrihovo »Jadransko morje« in Nedvėdovo »Moja rožica«. Na dobrodelnem koncertu so zbrali 500 goldinarjev in 57 krajcarjev. ²⁸ Po ponesrečenem poletnem izletu na Šmarno goro (o tem obširneje v nadaljevanju sestavka) je pevsko društvo *Laibacher Liedertafel* v jesenskih nastopih v Kazini v program uvrščalo le še tu in tam kakšno slovensko pesem. Na nastopu 4. septembra 1880 so v steklenem salonu Kazine zapeli Kocijančičevo »Oblačku«, ²⁹ 11. oktobra, ko je zbor prvič vodil Janušovsky, so zapeli Ipvavčevo »Danici«, ³⁰ v spored nastopa 6. novembra 1880 pa so uvrstili tudi Fabianovo »Prošnjo«. ³¹

V začetku leta 1881 so si še prizadevali pridobiti nove pevce, ki so jih vabili vsak petek zvečer v hotel »Stadt Wien« v Gallovi ulici (nekdanje gostišče »Pri Maliču«, zdaj je na tem mestu Nama), ³² a očitno ni bilo kaj dosti uspeha, saj je delovanje pevskega omizja kmalu zamrlo. O njegovem koncu je v četrtek, 24. februarja 1881, pisala *Laibacher Zeitung*, ³³ naslednjo sredo, 2. marca 1881, pa je izšla tudi v *Novicah* kratka, a pomenljiva vest: »Pevsko društvo 'Laib. Liedertafel', katerega nikoli ni bilo treba, je šlo rakom žvižgat.« ³⁴ V goriški Soči so dva dni kasneje še pristavili: »in polžem pet.« ³⁵ Društvo je torej delovalo le leto in pol.

Izlet »Liedertaflerjev« na Šmarno goro

Pevsko društvo *Laibacher Liedertafel* je načrtovalo v letu 1880 za svoje člane in podpornike tudi več izletov: julija na Šmarno goro, avgusta v

²¹ *Laibacher Liedertafel*, v: *Laibacher Zeitung*, let. 98, št. 213, 17. 9. 1879, str. 1824; *Laibacher Liedertafel*, v: *Laibacher Zeitung*, let. 98, št. 216, 20. 9. 1879, str. 1848.

²² *Liedertafel*, v: *Laibacher Zeitung*, let. 98, št. 240, 18. 10. 1879, str. 2057; *Liedertafel*, v: *Laibacher Zeitung*, let. 98, št. 250, 30. 10. 1879, str. 2137; *Laibacher Liedertafel*, v: *Laibacher Zeitung*, let. 98, št. 252, 3. 11. 1879, str. 2155.

²³ *Laibacher Liedertafel*, v: *Laibacher Zeitung*, let. 98, št. 280, 5. 12. 1879, str. 2413-2414.

²⁴ *Laibacher Liedertafel*, v: *Laibacher Zeitung*, let. 98, št. 298, 30. 12. 1879, str. 2575. *Laibacher Liedertafel*, v: *Laibacher Zeitung*, let. 99, št. 2, 3. 1. 1880, str. 11.

²⁵ *Faschings - Liedertafel*, v: *Laibacher Zeitung*, let. 99, št. 16, 21. 1. 1880, str. 133; *Von der Faschings - Liedertafel*, v: *Laibacher Zeitung*, let. 99, št. 20, 26. 1. 1880, str. 171-172.

²⁶ *Laibacher Liedertafel*, v: *Laibacher Zeitung*, let. 99, št. 136, 17. 6. 1880, str. 1151; *Laibacher Liedertafel*, v: *Laibacher Zeitung*, let. 99, št. 140, 22. 6. 1880, str. 1185.

²⁷ V nedeljo, 6. junija 1880 popoldne je strašna toča prizadela 14 občin novomeškega davčnega okraja, predvsem v okolici

Krškega. — Prim. Iz Novega mesta, v: *Slovenski narod*, let. 13, št. 133, 13. 6. 1880.

²⁸ *Gartenfest zu Gunsten der Untertkrainer*, v: *Laibacher Zeitung*, let. 99, št. 142, 24. 6. 1880, str. 1202; *Za Dolenjce*, v: *Slovenec*, let. 8, št. 69, 26. 6. 1880; *Verzeichnis*, v: *Laibacher Zeitung*, let. 99, št. 159, 15. 7. 1880, str. 1339.

²⁹ *Laibacher Liedertafel*, v: *Laibacher Zeitung*, let. 99, št. 200, 1. 9. 1880, str. 1681.

³⁰ *Laibacher Liedertafel*, v: *Laibacher Zeitung*, let. 99, št. 235, 13. 10. 1880, str. 1977.

³¹ *Laibacher Liedertafel*, v: *Laibacher Zeitung*, let. 99, št. 254, 5. 11. 1880, str. 2149.

³² *Laibacher Liedertafel*, v: *Laibacher Zeitung*, let. 100, št. 4, 7. 1. 1881, str. 29-30.

³³ *Auflösung der »Laibacher Liedertafel«*, v: *Laibacher Zeitung*, let. 100, št. 44, 24. 2. 1881, str. 393.

³⁴ *Pevsko društvo »Laib. Liedertafel«*, v: *Novice*, let. 39, št. 9, 2. 3. 1881, str. 72.

³⁵ *Laib. Liedertafel*, v: *Soča*, let. 11, št. 10, 4. 3. 1881.

Kranj in septembra na Bled.³⁶ Izlet na Šmarno goro so pripravili v nedeljo, 18. julija 1880. Nekaj dni prej sta *Laibacher Tagblatt* in *Laibacher Zeitung* objavila podroben program izleta.³⁷ Odhod je bil predviden ob 7. uri z vlakom iz Ljubljane v Vižmarje, od koder bodo nadaljevali pot preko Tacna na Šmarno goro. Po zajtrku in prostem dopoldnevu na vrhu, se bodo vračali preko gradiča Rocen v Medvode. Tu bo ob dveh popoldan kosilo pri Lovrencu Kavčiču v gostilni na Pošti ob Sori, kjer bo poskrbljeno za hladno pivo, dobro vino in okusno hrano. Sledilo bo družabno popoldne s petjem in ob pol desetih zvečer povratek domov z železniške postaje v Medvodah.

Šmarna gora v začetku 20. stoletja. (*Dom in svet*, let. 21, št. 6, 1908, str. 284.)

Kot bomo kmalu videli, na izletu ni vse potekalo kot so si zamislili člani pevskega društva *Laibacher Liedertafel*. Poleg močnega večernega dežja je padalo še marsikaj drugega. O peripetijah povezanih z izletom na Šmarno goro so v naslednjih dneh poročali vsi pomembnejši časopisi v Ljubljani, nemška *Laibacher Zeitung* in *Laibacher Tagblatt*, kakor tudi *Slovenec*, *Slovenski narod* in *Novice*. Temu dogodku je posvetilo veliko pozornosti tudi goriška *Soča* in dunajsko časopisje *Deutsche Zeitung*, *Die Presse* ter *Neue Freie Presse*.

³⁶ *Ausflug der Laibacher Liedertafel*, v: *Laibacher Zeitung*, let. 99, št. 155, 10. 7. 1880, str. 1308.

³⁷ *Ausflug der Laibacher Liedertafel*, v: *Laibacher Tagblatt*, let. 13, št. 160, 16. 7. 1880; *Ausflug der Laibacher Liedertafel*, v: *Laibacher Zeitung*, let. 99, št. 161, 17. 7. 1880, str. 1358.

Kako je o izletu pisalo nemško časopisje?

Takoj naslednje jutro, v ponedeljek, 19. julija 1880, je *Laibacher Zeitung* prva objavila vest o »medvoški peripetiji«: »Včerajšnji izlet 'Laibacher Liedertafel', ki se je začel v najugodnejših okoliščinah, se je v zadnjem trenutku iztekel na obžalovanja vreden način. Huda nevihta, ki se je zvečer razdivjala ravno v trenutku, ki so se morali udeleženci iz zaselka Medvode odpraviti proti postajnemu poslopju, je povzročila, da se je družčina razkropila in v več manjših skupinah premerila kratko pot proti kolodvoru. To okoliščino je izrabila peščica nedvomno naščuvanih nepridipravov, da je kar najbolj surovo napadla posamezne udeležence izleta in se izziviljala nad njimi. Vzrok za to naj bili nemški nazori društva – istega društva, ki je nedavno z veliko prizadevnostjo in požrtvovalnostjo svojih članov zbralo znatno podporo za deželno prebivalstvo Dolenjske, prizadeto ob elementarnih katastrofah, in ki si je vse od svojega obstoja načelno prizadevalo za distanciran odnos do vsakršnih narodnih teženj. Kolikor nam je doslej znano, so nenadejano in zahrbtno drugega za drugim napadli pet udeležencev srečanja, pri čemer so trojico tudi precej poškodovali. Med napadalci je bil tudi, kakor poročajo, neki vojak. V Medvodah nastanjena žandarmerijska postojanka je očitno imela opraviti drugje, saj kljub številnim napovedim tega izleta, ki so jih ponavljali že več tednov poprej, ni bilo na spregled nobene patrolje. Na postaji je med damami in otroki udeležencev izleta dobesedno zavladała panika, ki jo je še stopnjevalo povsem neprofesionalno ravnanje postajnega načelnika, ki kljub upravičenim rotečim prošnjam ni hotel odpreti vrat iz prenapolnjene čakalnice na peron. O vsej peripetiji bomo sicer še poročali.«³⁸

Naslednjega dne, 20. julija 1880, je *Laibacher Zeitung* nadaljevala pisanje o »ekscesu« z naslednjim sestavkom: »Spričo obžalovanja vrednega ekscesa, ki ga je v nedeljo zvečer v Medvodah utrpelo več članov 'Laibacher Liedertafel', ko so se vračali z nedeljskega izleta, so pristojne oblasti nemudoma sprožile najstrožjo preiskavo, zato lahko seveda pričakujemo, da se jim bo kmalu posrečilo odkriti povzročitelje napada, pri čemer se slednji gotovo ne

³⁸ *Ausflug der »Laibacher Liedertafel«*, v: *Laibacher Zeitung*, let. 99, št. 162, 19. 7. 1880, str. 1368.

bodo mogli izogniti zasluženi strogi kazni. Kakor nam zatrjujejo osebe, ki poznajo lokalne razmere, se za (zato nič manj obžalovanja vrednim) dogodkom ne skriva politični ali nacionalni motiv in ga lahko imamo zgolj za surovo izgredeništvo objestnih kmečkih fantov, s kakršnim se žal vse prepogosto srečujemo pri podeželskem prebivalstvu. Še toliko bolj obžalovanja vredno pa je slednje v danem primeru, ko je bila številna, večinoma iz dam in celo otrok sestavljena družina nedolžnih sprehajalcev ob koncu sicer tako veselega in nemoteno potekajočega izleta deželna tako neprijetnega nadlegovanja in ustrahovanja.³⁹

*Laibacher Tagblatt*⁴⁰ je 20. julija 1880 objavil sestavek »Licemerska laž nekega črnega dostojanstvenika«, v katerem je napadel poslanca kranjskega deželnega zbora Luko Svetca in Valentina Zarnika, predvsem pa Jakob Alešovca, urednika satiričnega lista *Brenclelj*. »Surovi napad v Medvodah se ne poda najbolje leksikonu hvalospevov, ki jih poslanca Svetec in Zarnik naslavljata na nacionalni kmečki stan, zato laže razumemo, da se nekateri ozirajo za čem, s čimer bi se dalo, če že ne opravičiti surovi eksces, pa ga vsaj za silo osmisliti. Za najbolj perfidne med temi sredstvi moramo označiti govornice, ki so se razširile zlasti po zaslugi gospoda Alešovca. Omenjeni gospod sicer še zdaleč ni ena od tistih oseb, s katerimi bi imel človek z veseljem opraviti. Toda v danem primeru, ko gre za klavrno, 'Brencljevega' urednika zares vredno kleveto, moramo kajpak ožigosati brezmejno sprevrženost, s katero skuša storjeno surovo nasilje zakrinkati z zlonamernimi govoricami. Gospod Alešovec, sicer ljubljeneč kuharic vseh župnikov, se ni ženiral napad v Medvodah prikazati

³⁹ *Der Excess in Zwischenwässern, v: Laibacher Zeitung, let. 99, št. 163, 20. 7. 1880, str. 1375.*

⁴⁰ *Glasilo nemških liberalcev (ustavoverne stranke), ki ga je ustanovil Dragotin Dežman, je bilo takrat že v zadnjih vzdihljajih, saj je 15. avgusta 1880 prenehalo izhajati v Ljubljani kot dnevnik in je do 1893 izhajalo v Gradcu kot tednik pod imenom Laibacher Wochenblatt.*

Narodno zaveden Slovenec Andrej Winkler, ki je 18. marca 1880 postal deželni predsednik in začel spodnati stebre nemške nadvlade na Kranjskem, je bil deležen tudi s strani Laibacher Zeitunga številnih napadov. V enega od njih, objavljenem 16. avgusta 1880 pod naslovom »Era Winkler na Kranjskem« (Aera Winkler in Krain), so vpletli medvoško afero: »tega komarja, iz katere so zvesti poročevalci javnih časopisov večje naredili slona – naj bi bil kriv deželni predsednik in sicer zaradi svoje prve inšpekcijske poti – tako vsaj namiguje gospod dopisnik, čeprav 'batine niso neposredno sledile tej inšpekciji', temveč so se dogodile pred njo.« (*Laibacher Zeitung, let. 99, št. 186, 16. 8. 1880.*)

kot nekakšno maščevanje za to, ker je 'Laibacher Liedertafel' užalilo religiozna čustva kmetov. Vsa komur, ki ga je hotel poslušati, je pripovedoval, da je neki glasbenik 'Laibacher Liedertafel' med izletom igral plesne skladbe na cerkvene orgle, udeleženci izleta pa so pri tem plesali. Ta hip smo v položaju, ko lahko razširjanje takih govoric označimo za nizkotno klevetanje in obenem pripišemo, da smo že naredili prve korake, da njihovega klavnega avtorja pripeljemo pred sodišče. Zborovodja pleskega omizja je resda igral na cerkvene orgle, resda se je tudi pelo. Vendar bo 'Davidov oratorij', ki so ga izvedli, in sijajni zbor križarjev 'To je dan Gospoda', težko obveljal za skrunitev božjega hrama. Žal pa je tudi med tako imenovanimi narodnimi razumniki dovolj nerazodnih ljudi, pripravljenih za širjenje govoric, ki jih je natrosil gospod Alešovec, in te bi radi posvarili, naj s pripovedovanjem brezsrarne laži tudi sami ne postanejo sokrivi povsem neutemeljene klevete. Novici, ki jo je o tem

prinesel 'Laibacher Zeitung', da se za napadom ne skriva politični motiv, pa moramo sicer odločno ugovarjati. Pravzaprav se kmet, ki ga srbijo pesti, malo meni za nacionalnost, če mu je ravno župnik ne zlije v ušesa. Toda kar zadeva pripetljaj v Medvodah, je ugotovljeno, da je natak v krčmi že pred napadom izrekel bojazen, da jih bodo Nemci skupili. Tudi zmerljivk, namenjenih Nemcem, ni manjkalo. In kdo nosi moralno odgovornost za sovraštvo slovenskega kmeta do Nemcev? Le kdo drug kot tisti voditelji, ki imajo Nemca za tujca v deželi in bi ga hoteli skupaj z njegovim jezikom brcniti na tuje. Kmet pa stvar očitno vzame dobesedno. Vrhunec vsega pa je okoliščina, ki so jo udeleženci izleta okusili na poti iz Medvod v Ljubljano, ko so potožili, kaj se jim je zgodilo, pri tem pa bili z nacionalne strani deležni opazke: 'Če vam kaj ni prav, pa pojdite na Prusko.' Čeprav je v vrstah 'Laibacher Liedertafel' zelo veliko Čehov in tudi nekaj Slovencev, ta opazka zelo jasno kaže, kaj rodi njiva, na kateri orjejo Svetec in njemu podobni!⁴¹

Tudi naslednji dan je *Laibacher Tagblatt* nadaljeval z napadi. V komentarju z naslovom »Zagovorniki surovega nasilja«⁴² je zaradi kritičnega pisanja o šmarnogorskih in medvoških peripetijah napadel *Slovenca* in *Slovenski narod*. Še korak več, ki pa je imel tudi usodne posledice, pa je bilo poročilo z naslovom »K napadu v Medvodah«, v katerem za napad na »liedertaflerje« obtožujejo poveljnika medvoških žandarjev: »Kakor poročajo, žandarmarijska izpostava v Medvodah zavrača očitek, da bi z nekakšno opustitvijo ustreznih ukrepov dopustila obžalovanja vredni nedeljski pripetljaj. Nasprotno, poveljstvo je poskrbelo za to, da bi ga nemudoma obvestili o vsakem morebitnem znamenju načrtovanih sovražnosti zoper 'meščane'. Žal pa žandar, ki so mu naložili topogledno opazovanje in poročanje očitno ni opravil svoje dolžnosti in se tudi

⁴¹ *Die heuchlerische Lüge eines schwarzen Ehrenmanns, v: Laibacher Tagblatt, let. 13, št. 163, 20. 7. 1880.*

⁴² *Die Advocaten der Roheit, v: Laibacher Tagblatt, let. 13, št. 164, 21. 7. 1880.*

Laibacher Tagblatt.

Administration und Expedition: Herrngasse Nr. 7.

Nr. 164. Mittwoch, 21. Juli 1880. — Morgen: Maria W. Preis: 13. Sarg.

Die Advocaten der Roheit.

„Slovenec“ und „Slovenski Narod“ haben sich der wenig ehrenvollen Aufgabe unterzogen, den Ueberfall von Zwischenwässern in einer Weise zu commentiren, daß die Schuld daran lediglich den Mitgliedern der „Laibacher Liedertafel“ zugeschrieben werden könnte. „Slovenec“ benimmt sich dabei in einer dem Grade und der Gehaltsrichtung seines hochwürdigsten Chefredacteurs entsprechenden Weise. Er verbreitet lächerliche Lügen und nicht selten Lügen das allernächste, was ihm herbeigekommen ist. Er behauptet, daß die Mitglieder der „Laibacher Liedertafel“ in der Kirche auf dem Groß-Gollenberge getauft hätten. Die Schlussfolgerung, die man sich daraus ziehen kann, wäre offenbar nur die, daß die Priester am Allerheiligsten zur Stelle für die Entheiligung des Gotteshauses von der Strafe des Himmels errettet wurden. Abgesehen davon, daß die ganze Werbung des „Slovenec“ als eine frische Wunde bezeichnet werden muß, ist uns bisher noch kein Fall bekannt, daß sich die göttliche Vorsehung als Vergeltung ihrer Sünden betrübter Bauernkinder beehrte. Würde aber jede Gemeinheit — und als solche müßte ja die Unheiligung der Kirche angesehen werden — über höhere Prüfung durch Gottmilde bestrafen, so müßte es in der Redaction des „Slovenec“ wie in einer Schottengrube aussehen.

Heutzutage haben die Verfassungen und höflichen Bedrohungen dieses Organs der nationalen Clerici ganz die gleiche Bedeutung, wie die methodische Doherei des „Slov. Narod“, und wenn auch zwischen den Herren Bobjak und Klan in Bezug auf Glaubenssachen nicht die gleichen Anschauungen bestehen, betreffend die heimlichen Gemeinheit ihrer Organe dürfen sie sich getrost die Quas zum Bande reißen. Ein edles Verbrüder-

sichens denn auch „Slovenec“ und „Slov. Narod“ streift abgibt. Tag für Tag hat sie ja freilich das alle Lied variirt, daß der Slovenec allein Herr im Lande sei, und mit hochaltem, vor seinem Mittel zurückgebliebenen Verstande jeden Versuch, der nicht in das Horn der nationalen Priester klagen möchte, hinaus mit den Deutschen, hinaus mit den Romanen — ja löste fort und fort der nationale Heilstein, ohne daran zu denken, daß die Roheit eines großen Theiles unserer Bevölkerung nicht erst einer Aufzucht bedarf, um zu brutalen Uebergriffen sich verleiten zu lassen. Allerdings werden die constitutionellen Bauernschaften sich und da in der Ueberlieferung der vorjährige Ueberfall der von einem Heinde bei Baron Schmid zurückgebliebenen Gutsknecht-Brüder bezeugen. Daß aber heute gerade unter dem jüngeren Theile der Bauernschaft eine hochgradige Erbitterung nicht nur gegen die Deutschen, sondern überhaupt gegen alle „Aergelanten“ herrscht, werden jene Blätter am liebsten zugeben müssen, welche die Streuzug und Erbitterung dieser Erbitterung als nationalen Sport betreiben. Wäre ja doch im „Slovenski Narod“ der „Laibacher Liedertafel“ der Vorwurf gemacht, daß sie nur wenige slowenische Lieder singe! Wo auch sie gehört zu den von der national-clericalen Presse bezeugten, gegen die man sich Ausschreitungen der rothen Art in der sichern Ueberzeugung erlauben darf, daß für solche Thaten „Slovenski Narod“ und „Slovenec“ freilich eine Entschuldigungsverweigerung, wenn nicht gar ein Lob in Betrachtung haben! So ist der einseitige Egoismus, und Schande, dreimal Schande jenen darstellenden Schreibern, welche auch angesichts des letzten Ausbruchs einer angelegenen, aber zum Ueberflusse noch künstlich aufgeschaukelten Heiligkeit noch den traurigen Wunsch haben, sich zu Advocaten der Roheit zu machen. Eine unabhängige nationale Presse würde mit Advocaten den Ueberfall regi-

V Laibacher Tagblatt je 21. julija 1880 izšel sestavek »Zagovorniki surovega nasilja« (Die Advocaten der Roheit) v katerem napada Slovenca in Slovenski narod zaradi pisanja o šmarnogorskih in medvoških peripetijah. (*Laibacher Tagblatt, let. 13, št. 164, 21. 7. 1880.*)

ne bo izmaknil kazni. – Nadalje so nas pooblastili, da sporočimo, da je vodstvo 'Laibacher Liedertafel' vložilo tožbo zoper uredništvi Slovenca in Slovenskega naroda, tožbo zaradi razžaljene časti, razlog zanjo pa so nizkotne klevete, o katerim smo poročali v današnjem članku.«⁴³

Dunajsko časopisje je že v začetku tedna pisalo o nedeljskih dogodkih v Medvodah. *Neue Freie Presse* je 23. julija 1880 pisala o napadu na nemške pevce,⁴⁴ *Die Presse* pa je istega dne objavila o medvoškem dogodku članek z naslovom »Slovensko junaštvo«.⁴⁵ V isti številki je objavila tudi pojasnilo Wraweczke o tej stvari.⁴⁶ Tudi naslednji dan je *Die Presse*, tako kot *Laibacher Zeitung*, pisala o napadu v Medvodah in naščuvanih malopridnih kmetih.⁴⁷

⁴³ *Zum Ueberfall in Zwischenwässern, v: Laibacher Tagblatt, let. 13, št. 164, 21. 7. 1880.*

⁴⁴ *Zum Ueberfall der deutschen Säger, v: Neue Freie Presse, št. 5712, 23. 7. 1880, str. 3.*

⁴⁵ *Slovenische Heldenthaten, v: Die Presse, let. 33, št. 202, 23. 7. 1880, str. 2.*

⁴⁶ *Erklärung, v: Die Presse, let. 33, št. 202, 23. 7. 1880, str. 2.*

⁴⁷ *Zum Ueberfall in Zwischerwässer, v: Die Presse, let. 33, št. 202, 23. 7. 1880, str. 2.*

Kako je isti dogodek videlo slovensko časopisje?

Časopis *Slovenec* je v torek, 20. julija 1880 objavil o nedeljskem izletu naslednji zapis z naslovom »Kako se nemškutarji pri svojih izletih obnašajo«: »V nedeljo je napravilo ljubljansko pevsko društvo 'Liedertafel' izlet na Šmarno goro. Da-si to društvo o sebi trdi, da nima z narodnostjo nič opraviti, ima večidel tuje roge in slovensko petje pičlo malo goji. Pa naj bo, kakor koli, mi se zá-nj ne brigamo, a napravilo je izlet na Šmarno goro ter v vabilu naznanilo tudi, da bo imelo ondi mašo. Imelo jo je res, a kako! Cerkvjenik jim je odprl cerkev, spravili so se na orglje in tam igrali polke in valcarje, zunaj pa so po taktu orgelj gospe in gospice z moško mladino plesale. Za tako početje pač ni nobene besede, s katero bi se dosti osramotilo. Dobro in sreča, da drugih ljudi o tistem času na gori ni bilo veliko, drugače bi se bil razžaljeni verski čut utegnil pokazati v grozni podobi. Vendar brez nič ni pretekla dan. Ko se je ta družba z Medvod podala zvečer proti kolodvoru, so dobili nekteri po grbi in zdaj bo zopet ropot po nemčurskih listih nad surovostjo naroda našega, ker že včerajšnja 'Laibacherca' kvasi, da so bili kmetje nahujskani zoper nemškutarje. To sumničenje je — se ve da — prazno, če so bili pa razžaljeni in razdraženi, so bili to le po gori omenjenem vedenji nemškutarskih meščanov, ki navade in čutila ljudstva zmiraj z nogami teptajo. Obžalovati je pa ta dogodba ne le zato, ker bo v očeh naših nasprotnikov zopet 'črna pika' za deželo, ampak tudi zato, ker bo gotovo dolga preiskava. Mi takih surovih napadov nikdar nismo zagovarjali, nasprotno jih odločno obsodimo ter želimo, da bi krivi prišli na dan. Ravno tako se pa nadjamo, da se bo skrbelo za to, da se naše mirno in dobro ljudstvo ne bo po nepotrebnem žalilo in tako zapeljevalo k prestopu postav. Zakaj pa se pri izletih narodnih društev nikdar nikoli nezgodi najmanjša reč? Zato, ker imajo kmetje narodnjake radi, ti pa tudi vedo spoštovati njihove šege in navade, posebno versko čutje, in se po tem vedejo. — To neprijetno in žalostno prigodbo povemo tako, kakor smo jo mogli

Komentar Slovenca o »nič vredni, nič važni dogodbi v Medvodah, o kateri bi se še celó govorilo ne bilo ako bi ne bilo par nemškutarskih petelinov zraven«.

(*Slovenec*, let. 8, št. 80, 24. 7. 1880.)

zvedeti iz najboljših virov; veselilo bi nas, če bi ne bilo to vse resnično.«⁴⁸

Slovenski narod je v sredo, 21. julija 1880, v rubriki »Dopisi« objavil naslednje poročilo: »Lai-bacher Liedertafel' je nedeljo imela izlet na Šmarno goro in v Medvode. Vrnivši se članovi tega društva v Ljubljano so pripovedovali, da so jih v Medvodah, ko so šli iz gostilne na kolodvor baš ob onem času, ko je nastala nevihta, kmetski fantje napadli in pretepli. Tudi dunajskim listom se je o tem telegrafiralo in 'D. Ztg.' načelu lista pravi, da je ta čin v Medvodah posledica govorov narodnih poslancev v letošnjem deželnem zboru kranjskem. To je bedasto pisanje! Krone vsemu hujskanju proti slovenskemu prebivalstvu pa je postavila pri tej priliki 'Laibacher Zeitung'; ta uradni list trdi kar naravnost, da so bili kmetje v Medvodah nedvomno naščuvani (Mi se nadejamo, da bode 'Laibacherica' to sumničenje dokazala. Ur.) — unzweifelhaft aufgehetzt — da so padli nad 'Liedertafel'je' in jih pretepli. Ta list, ki si hrani svoje bore življenje samo z žulji slovenskega

⁴⁸ *Kako se nemškutarji pri svojih izletih obnašajo, v: Slovenec, let. 8, št. 78, 20. 7. 1880.*

kmeta, kateremu je duševno orožje španjska vas in samo tuje nemško-židovske proizvode tira in vleče v boj zoper vsake težnje slovenskega prebivalstva, drzne se trditi, da so bili 'strolchi' naščuvani zoper 'Liedertaflerje' zaradi njih nemškega mišljenja in vso stvar opisuje kot 'velik poboj' in da so otroci in ženske na medvodskem kolodvoru 'od strahu kar okolo padali!!' A nij bilo tako hudo; morebiti je res kak kmetek fant komu zažugal — bila je vendar nedelja in tačas si ga tudi kmet privošči kozarec — in vzemimo celò, da je tudi res, kakor piše ljubljanski nemški uradni list, da so fantje nekatere 'Liedertaflerje' do dobrega oklestili, — ali se sme potem trditi, da so bili medvodski 'strolchi' nahujskani in s tem sumnjo valiti na slovenske rodoljube, da so jih ti nahujskali, ker se vendar ne da misliti še menj pa sklepati iz 'Laibacheričnega' blaznega članka, da bi slovenske kmeteske fante medvodske naščuvali Nemci zoper 'Liedertaflerje', katerih nemško mišljenje baš ta starikavi list naglašà. Cela stvar pa se nam pripoveduje od očitca tako-le: 'Laibacher Liedertafel', dospevša na Šmarno goro, se je tam vèdla tako nedostojno, da so se drugi nad njimi spodtikavali; jeden 'Liedertafler' je šel baje v cerkev na kor in tam z raznimi poskočnicami mučil orgle, a drugi so zunaj na pokopališči — plesali. (Kakor čujemo, se je zatorej uže pri sodnji uložila tožba zoper te ljubeznjive brezverske rajalce zaradi motenja vere. Ur.) Še na Šmarnej gori so se mej soboj sporekli gg. 'Liedertaflerji' in ta interni prepir se je potem še hujše nadaljeval v Medvodah, ko jim je zlato vince vnelo mlado kri. Tukaj se je še marsikaj godilo, kar potrjuje to, kar tudi 'Laibacherica' naglašà, namreč nemško mišljenje in propagando tega društva. Pot iz Medvod do kolodvora nij dolg; v Medvodah so bili še drugi ljubljanski turisti, šli so pred 'Liedertaflerji' na kolodvor, a niso na potu opazili nič sumnjivega; za 'Liedertaflerji' so se napotili na kolodvor zopet drugi Ljubljančanje, a — tudi ti niso ničesa videli, svobodno so prišli na kolodvor! Ali nij to vražja smola, da so baš 'Liedertaflerji' in samo ti staknili? Kaj čuda, ako se šepeta na uho sem in tja, da so se 'Liedertaflerji' — sami mej soboj skavsali! Na kolodvor dospevši so tam opazili kmeta, ki je iz Sore prišel in spremil nekega Ljubljančana z omrelo; padli so čezenj, trdili, da je tudi on jeden napastnikov in po vsej sili so hoteli, da bi moža dejali pod ključ. In tu povemo slaboumnej 'Laibacherici', da so baš s tem činom in sè svojim nesramnim vedenjem vso zmešnjavo tačas šele prouzročili 'Liedertaflerji' sami. Mi smo

v svojem listu vsako surovost vselej ostro grajali in Slovensko stanovništvo pozivali, naj bode uljudno s tujci, a tudi od tujcev se mora zahtevati, da spoštujejo čutja slovenskega kmeta, nikakor pa jih tako ne žalijo, kakor je njih 'liberalen' običaj in kakor je storila tudi 'Liedertafel', katere nemška propaganda se zdaj po nemških listih naglašà. Cela stvar v Medvodah, ki pa nikakor nij taka, kakor jo opisujejo nemški listi, je postala zdaj agitacija zoper slovenskega kmeta, katero na neodgovoren način neti razgret 'furor teutonicus' ljubljanskega uradnega nemškega lista, ki je v tem slučaju v vsakem obziru prekosil celo organ Schreyjev in Dežmanov. 'Laibacher Liedertafel', proti katerej je bil 'Slovenski Narod' zmirom objektivni, bila bi pa prav taktno storila, da nij svoje medvodske zadeve obesila na židovski zvon, s tem bi bila ona najbolj ovrгла očitovanje nemških listov, da ona nij nevtralna, nego odločno nemška.«⁴⁹

Naslednjega dne so pri *Slovenskemu narodu* še pristavili: »Kakor se zdaj sploh čuje, je pri celem nemškem novinarskem razkričavanji 'napada slovenskih kmetov' na izletevše 'Liedertaflerje' tudi veliko 'švindla' vrinilo se in pretiravanja. Ves napad je bil celo neznamenit; in le pogumna fantazija nekaterih udeležencev, kakor 'Laibacheričnega' žurnalističnega sodelavca, necega nižjega uradnika, ki sliši na urgermansko ime Wawreczka, je naredila iz komarja slona. Pripoveduje se namreč, da kmetje niso nikamor udarili, kakor majheno po tistem zadnjem delu telesa, ki je bil v starej šoli za malo-pridne dečke šibi podvržen. Hujšega se nij, hvala Bogu, nič zgodilo. Da je bilo pa tudi to provocirano od samih 'Liedertaflerjev', ki ne vedò, da se je treba tudi na kmetih s pristojnim taktom obnašati, to smo uže povedali.«⁵⁰

Novice so v sredo, 21. julija 1880, v rubriki »Naši dopisi« pisale: »Po prof. Heinrichu osnovano pevsko društvo 'Liedertafel' je imelo v nedeljo izlet na Šmarno goro, katerega pa okrajnemu glavarstvu še naznanilo ni. Pri tem so se godile nekatere nerodnosti na Šmarni gori in v Medvodah, katere zdaj nemškutarji po svoji navadi porablajo v grdenje Slovencev po nemških časnikih. Po Ljubljanici je o

⁴⁹ »Laibacher Liedertafel«, v: *Slovenski narod*, let. 13, št. 164, 21. 7. 1880.

⁵⁰ *K tepežu »Liedertaflerjev«*, v: *Slovenski narod*, let. 13, št. 165, 22. 7. 1880.

tem toliko govorice, da ne vemo še pravega in moramo čakati, da bo po sodnijski preiskavi vse na dan prišlo. Kar pa se govori in je tudi brati že po časnikih, je ob kratkem to. Ko so Ljubljanci na Šmarno goro prišli, so šli v cerkev na orgle, tam igrali med drugim tudi okrogle in nekateri so neki pred cerkvijo plesali. Če je to res, razžalili so pač zelo verski čut naroda slovenskega. Nekaj jih je neki tudi prepotene srajce sleklo in so jih po drevji obesili, da se posuše, med tem pa so hodili okoli brez srajc, le s suknjami ogrnjeni. Sploh so se, kakor se pripoveduje, na gori obnašali tako, da so izbudili nevoljo pri slučajni navzočih kmetih. Z gore proti Medvodam zopet niso šli vsi zmiraj po navadnih potih, kajti bili so otroci in ženske med njimi, in da kmetje kaj tacega ne gledajo radi, to vé vsak, posebno če se škoda dela. V Medvodah je bila družba večja, a so se zopet neki tako vedli, da kmetom ni bilo všeč; neka govorica celo trdi, da so se uže pri obedu med seboj razbesedili in skavsali. Ko jih na večer prepodi dež, so vreli vsi na železniško postajo, in tu – pravijo sami – so bili nekateri napadeni od kmečkih fantov, da jih je bilo petero – pravijo – nekoliko ranjenih. Mogoče je oboje, če je vse to res, kar se do zdaj v Ljubljani vé o tem, ker naš kmet je zelo občutljiv posebno v verskih zadevah in se dá potem zapeljati do prestopka postav, česar – se vé da – noben rodoljub ne odobruje in odobravati ne sme, ampak vsak ljudoljub mora kaj tacega le obžalovati. Nič manj, kakor take surovosti, je pa nasproti graje vredno tako obnašanje 'omikanih' meščanov, ki vse to provocira. Kaj je na vsem resničnega, to bo že preiskava pokazala. Odločno se pa mi moramo vstavljati očitaniu, ki je bilo v pondeljek v 'Laibacherci', a v torek že preklicano, kakor da bi bili kmetje k temu našuntani po narodnjakih!! Včerajšnji 'Tagblatt' je celo tako predrzen, da vzrokov te neprijetne dogodbe išče celo v deželnem zboru in zato posebno nesramno napada gosp. Svetca, češ, da je to sad njegovih govorov v zbornici. Čudno, da 'Tagblattovski' ljudje vzrokov ne iščejo nikdar tam, kjer so, namreč v sebi, ampak vselej valijo krivdo na narodnjake. Tako je bilo ona leta o dogodbah

295. številka. Ljubljana, petek 24. decembra. XIII. leto, 1880.

SLOVENSKI NAROD.

Izbija vsak ča, izvenšil pomodelke in črno po praznikih, ter volja po pošti prejemam za avstro-ogerske dežele za celo leto 16 št., za pol leta 8 št., za četrt leta 4 št. — Za Ljubljano brez poljanja na dom za celo leto 13 št., za četrt leta 3 št. 50 kr., za en mesec 1 št. 10 kr. Za poštljanje na dom se računa 10 kr. za mesec, 50 kr. za četrt leta. — Za tista države toliko več, kolikor poštljanje izda. — Za gospodje učitelje na ljudskih šolah in na dijake volja stavljanj oca in sicer: Za Ljubljano za četrt leta 3 št. 50 kr., po pošti prejemam za celo leto 3 št. — Za osnanila se plačuje od četrtine vsake poštne vrste 4 kr., če se osnanilo oskrbi tista, 5 kr., če se oskrbi in 4 kr., če se oskrbi in večkrat. — Za osnanila se plačuje Duplji naj se izloči izskaznik. — Kolonial se ne vrstajo. — Uredništvo je v Ljubljani v Frane Kolomanovi hiši št. 3 „gladilnika stola“. Opravnštvo, na katero naj se blagovoljno oddajo naročila, reklamacije, oznake, t.j. administrativne stvari, je v „Narodni knjižnici“.

Epilog k Medvodski stvari.

Te dni smo mi prinesli v svojem listu na drobno sodniško razpravo o tistem Medvodskem napadu na „nemško pevce“, ki ališijo na ime „Liedertafel“, ki je po leti vse nemško časopisje polnil s povskami na slovenski narod. Z bajjo je začela tista naša nemška uradna „Laibacher Zig.“ poročevanje o tej stvari in ta nemška list se je vleklja in aspahala po celem nemškem novinstvu ter mala neznanca stvar je bila nemškimi liberalcem ugoden in dobrotolj povol, perfidno gerdit naše slovensko ime, gošiti našega kmeta iz prvotni na malo detelo, kot posebno surovo in ogabljanje vredno. Uže tista in potlej smo se mi z resnico zoper to vzdignili, ali nasledek je bilo koniciranje lista in polno pravo, katero so zoper nas držali se voditi baš oni, ki so laganje zoper našo detelo brezumno začeli biti. Sodniška obramba je dokazala, da smo mi prav imeli, kljubu vsem pravdam, a da so oni lagali, kateri so afero podsunili našim slovenskim kmetom in tako narodni stranki v krivdo detali. Ali nekjer ne najdemo, da bi nemški ljudskoli zid, ko je resnica na dan prišla, svoje obrekovanje oprekli, za resnico pričali. „Aliquid semper laerret!“

Kaj je sodniška preiskava pokazala? Da je neki nedorasel pastir, 18 let star dečak, 40 „nemških mol“, bralca vitezov „Höcker-Liedertafel“ v bog zapodil! Zares stvar je tako smejna, za udelence tako neustajna, da morajo pač sami zarudeti in izpozostati, da bi bilo za njihovo reputacijo večno bolje, ko bi bili molčali. Šest zaporedom jih je pričel, šest se jih je treslo pred njim, a nobeden ga prav za prav videl ni! „War das deine Nas?“ vpraša

se v Fausta med pijanimi v Auerbachovej kleti. In ti pred vsem svetom omešeni ljudje so reprezentirali nemstvo pri nas!

Če sploh kedaj, delal se je tukaj iz komarja sion, kakor ga nemška stranka ali svojat v vseh javnih rečih zoper nas Slovence dela. Sleparija in laž, to je bil in je od nekajdaj jedini pravi element, v katerem se je nemškutarstvo in liberalno nemstvo pri nas gibalo in se giblje. Zavljanje resnice, vedoma laganje, obrekovanje v duhajskih časopisih, — vse je našim nemškutarjem prav bilo v boji zoper opravičene terjatve slovenskega naroda. Da je to tako, to je vpeti jano iz sodniško obravnane in po preiskavi dovršene sfer Medvodske, kakor je bila, in kakor se je razkrivala. Zavaljo tega, ker je mladolet pobalini neke strahopetce, ki niso imeli toliko poguma, da bi se mu bili moško v bran postavili, insulirali, morali je celi slovenski narod zaznamovan biti, cela krajaska detela obrekovana! Zasad tega lajnivnega vpliva nemškega časopisja moraj je vi c. kr. zaudarm smrt storiti, in pošten ter obče priljubljen štacijski šef je bil zavaljo tega prestavljen iz Medvod!

Bilo bi odveč od neodvisnih liberalnih nemških časnikov terjati, da bodo za resnico pričali in zdaj preklicali svoje tedanje laži. Od kogar pa Kranji smejo in morajo preklicke terjati, to je uradna „Laibacher Zeitung“. Njej je bil livor vsem lažem. Ona naj bi morala preklicati tisto kar je lajnajnega v svet vrgla takoj drugo jutro po aferi.

Politični razgled.

Notranje deželje.

V Ljubljani 23. decembra.

Potrjuje se, da graf Taaffe misli cesarju okolo novega leta predložiti imenovanje kach

drajset novih udov gospodске zbornice in tako iz manjšine v tej skupščini narediti večino. To bude ustavovcom nov ularce.

Novo razmerjenje zemljiškega davka imrajbo liberalni nemški ustavovci se zmiram svoji listih kot agitacijsko sredstvo zoper denno stranko državnega zbora. Zdaj prihaja „D. Zig.“ in greva v bolovsko nesramnostjo pravi, da v tej zadevi vse stranke pozabljajo državo in da vsaka gleda le na svojo ožjo domovino, da bi je bilo ne oklonoval. S tem se tedaj priznava, da je tudi nemško-liberalna stranka, „državna stranka“ imenuje sebe, pozabljala na državo, ter segala po davku nemških kmetov, da bi zemljiški davček zadržala nemškim. Tako se zdaj vidi, kdo seva in tuje, Nemec ali Slovan.

Vizualne države.

Predlog za imenovanje sodišče v grško-turkem vprašanju je izšel od francoske vlade, ne od angleške in sicer z ozirom na to, ker je struna med Carigradom in Atenami tako napeta, da zna vsak čis počiti. Kako nemška vlada o tem sodišči misli, povedali smo uže včeraj. Iste pojoge stavi tudi Avstrija. Gotovo skrajni je, da se mi Turčija ali Grška ne bi hotela ukloniti razsodi evropskega sodišča, kajti Grška se nastanja na svoje orodje in birinski dogovor, Turčija pa sploh neče Grčkom nikosa odstopiti.

Na Srbskem so volitve izpadle nepričakovano ugodno za novo ministarstvo. Pravijo, da bude samo 7 Trstičevih privržencev v skupščini biti. — Videti je, da tudi v Srbiji vsaka vlada večino dobiva, kakor še marsikje.

Potrjuje se, da se je v Rimu sestavil odbor, ki utihra pol vodstvom Garibaldijevoga sina protostovoljev za Grčke. Dra obdornika tega komiteta sta prišla 21. l. m. v Atene, ter ja je sprejel ministerski predsednik Komandir. Grška se odlično obzoruje.

V francoskem smatu je bila vlada vprašana, zakaj da je odstavila iz parških ljudskih šol svete podobne. Ferry je odgovoril, da zato, da dobi šole povsem znatjaj. Se 185 glasovi je potem senat sklenil tak dnevni red,

Slovenski narod je 24. decembra 1880 objavil komentar z naslovom »Epilog k Medvodski stvari« v katerem piše, da je bila Laibacher Zeitung tista, ki je botrovala številnim lažem v zvezi z izletom Ljubljanskega pevskega omizja na Šmarno goro. (Slovenski narod, let. 13, št. 295, 24. 12. 1880.)

na Ježici in na Janjčem, tako je tudi zdaj, le da se v obče naš narod sramoti in obrekuje po domačih in vnanjih časnikih. To se skoro vidi, kakor da bi naši nemškutarji hodili ljudi na kmete nalašč dražiti, ker vselej, kedar kam gredó, se zgodí kaka nerodnost, zavaljo katere trpé potem kmetje in ime dežele.«⁵¹

Dogodke na Šmarni gori in v Medvodah je podrobneje opisala tudi goriška Soča v sestavku, ki ga je podpisal »Kmet iz mestne okolice ljubljanske«: »Naših črez mejo v blaženo Nemčijo škilečih 'pikelhavbarjev' arogantnost presega uže vse meje. Glasovitega velikonemškega kulturnega apostelja prof. Heinricha lani ustanovljeno društvo 'Laibacher Liedertafel' je minolo nedeljo 'in corpore' napravilo izlet na Šmarno goro, in sicer — se vé, kar je 'nemško,' je vse dovoljeno — društvo niti ni prosilo dovoljenja policijskega v ta namen. Razume se, da tudi baš iz jednacega uzroka ni bila prepovedana ta zabava. Ubogi Slovenci! kakšne sitnosti pak imamo mi vselej prej, nego se nam s trdnimi

⁵¹ Naši dopisi, v: Novice, let. 38, št. 29, 21. 7. 1880, str. 238.

pogoji in stalno odkazanim potem dopusti kakšna majhena javna veselica. Razposajenost šopirnih in širakoustnih naših germanizatorjev je obče znana, in tudi njih famozna 'izobraženost' ni Slovencem tuja. Naš národ je veren in pobožen in Slovenci smo obče dobri kristijanje. Tega javno pokazati se naša narodna društva nigdar ne sramujó — a kaj se menijo za takšne 'firlefance' naši poganski nemškutarji. Oni mislijo: 'vera je za kmeta, za gospodske ljudi ne' in tako tudi ravnajo. Stara božja pot na Šmarnej gori gotovo še nigdar ni imela takšnih obiskovalcev, kakor baš minolo nedeljo; urgermanske kobilice, katere so preplavile vrh ponosnega hriba s čestito cerkvijo Matere Božje, delale so res poštenej npravnosti znatno škodo. Spoštovani čitatelj, ali bi se ne sramoval vsak pameten in količkaj omikan človek v velikej družbi slačiti si srajco in potem gol letati na okolo? Izvestno ni nobeden slovensk rovtar tako nesramen, da bi se kaj tacega vsodil storiti, a najmanje na božjej poti. Če se človek hoče hladiti, naj leže v senco in miruje, toda nedostojno slačiti se in gol okolo skakati je navada divjaka! Slovenska društva, delajoča izlete, skrbé za to, da imajo v nedeljo po krščanskem običaju in zapovedi sv. mašo; za ohole nemškutarje naše to pravilo ne veljá kajti 'liedertaflerji' so se za našo vero kaj malo brigali in so po svetem darilu prišli v cerkev ter ondi napravili zase poseben 'koncert'. Da se pri tem ni posebno oziralo na cerkvene glasbe okus, se umeje samo po sebi. Tudi so se nekateri izmej veseljakov menda celó sposabili, da so začeli po pokopališči okolo cerkve rajati. Lepa reč na takó primernem kraji! — Potem so ti nemškovalni razsajalci odrini in šli z gore, kjer so se na poti v Medvode baje igrali 'skrivanja' pri čemer se tudi mnogo niso ozirali na to, ali je polje in žito, kjer so gazili, kaj vredno ali nič. V Medvodah so nekateri — kakor se pripoveduje — še sijajniše javili svojo veliko izobraženost! V istini, vse hvale vreden izgled priprostemu kmetu! Takšno nenravno in zabavljivo obnašanje našopirjenih tujcev je naposled po pravici užalilo par kmečkih mladeničev; in kdo jim bode zameril, ako so tudi nekatere neotesane nemčurje zapodili s kameni in jim takó pokazali pot domov? Če je bilo vseh skupaj pet malo steknilo, ali niso tega tudi zaslužili? Na vse strani se je tekoj brzjavljalo, da so 'zaslužni' liedertaflerji, kateri so šele nedavno ubogim Dolenjcem naklonili 500 gld. podpore, bili v Medvodah strašno tepeni! Neolikanci! Ali je to humaniteta, da se bahate okolo, ako ste pomagali siromakom? Iz svojega itak nobeden 'liedertafler' ni

dal nobenega groša, če so pa storili človekoljubno delo, potem menijo ti ljudje brez razboritosti, da so si s tem činom osvojili dovoljenje nemškutarijo širiti v nas Slovencih! Ne, gospoda, človek ima kot tak brez ozira na vero in narodnost svoje dolžnosti, a kadar gre za narodnost, se tudi mi, če smo baš majhen narod, ne damo podmititi! Slovenci ostanemo Slovenci, zvesti sinovi svoje domovini, in sè svojimi 'dobrodelnimi koncerti' nas ne pridobi niti milijon takih društev, da bi bili poštenega svojega rodú izdajalci. To si Vi, trdoglava gospoda, dobro zapamtite in nikar ne hodite po kmetih naših ljudij dražiti in nemire delat, ko vendar morate uvideti, da ste vedno tepeni!«⁵²

Samomor medvoškega orožnika Janeza Jana

Obtožbe na račun medvoških orožnikov v časnikih *Laibacher Zeitung* in *Laibacher Tagblatt* so imele za posledico, da se je v sredo, 21. junija 1880, ustrelil vodja medvoških orožnikov Janez Jan. Ironično je, da je o tem naslednji dan prvi pisal *Laibacher Tagblatt*: »Načelnik žandarmerijske postaje v Medvodah si je s strelom vzjel življenje. Njegovo truplo so našli na neki gozdni poti. Samomor je v zvezi z nesrečnimi dogodki v nedeljo in je žalostna posledica hujskaške nacionalne politike na Kranjskem. – Zoper surovega postajnega načelnika Rudolfove železnice v Medvodah, čigar brezobzirno ravnanje zasluži več kot le grajo, so menda vpeljali preiskavo.«⁵³

Slovenski narod je 23. julija objavil sestavek, v katerem krivi *Laibacher Zeitung* oz. odgovornega urednika Lea Suppantschitscha in njegovega poročevalca Eduarda Wawreczko za smrt orožnika Jana. Sestavek, ki je bil, kot bomo videli kasneje, predmet tožbe, se glasi: »Iz Medvod je denes prišla grozna novica, ki je v Ljubljani vse pošteno misleče brez razločka stranke s pravično nevoljo zoper germanizatorsko in kranjsko deželo principijalno sramoteče pisanje 'Laibarher Ztg.' napolnila. Vodja medvodskih žandarmov se je namreč ustrelil vsled lažnjivega hudobnega poročila v 'Laibacher Ztg.', katero je pisal nižji uradnik Wawreczka, predstojnik zloglasne 'liedertafel', in katero poročilo

⁵² Iz *Ljubljane* 20. julija, v: *Soča*, let. 10, št. 30, 23. 7. 1880, str. 2.

⁵³ *Ein Opfer*, v: *Laibacher Tagblatt*, let. 13, št. 165, 22. 7. 1880.

je sprejel v svoj list vedno zoper narodno stranko hujskajoči urednik 'Laib. Ztg.', g. Suppantchitsch. Samomor tega pridnega, priljubljenega, in od vseh ljudij spoštovanega žandarma imata samo ta dva zgoraj imenovana ljubljanska nemška žurnalista na vesti. V uradni 'Laibacher Zeitung' je namreč na svitlo prišlo prvo poročilo v ponedeljek zjutraj, ko še živ krst o vsem nič vedel nij, vseskozi zavito in perfidno sumnjičevalno poročilo o dvomljivem, še ne dokazanem 'napadu' na pijane 'liedertaflerje'. V tem poročilu, ki so ga vse dunajske novine ponatisnile, se nesramno trdi, da so baje neki 'nahujskani' lopovi ('aufgehetzte strolche') napali te 'liedertaflerje' zavoljo njih nemškega mišljenja. Dalje se v tem Wawreczka-Suppantchitschevem lažnjivem poročilu v uradni 'Laib. Zeitung' dolži Medvodska c. kr. žandarmerija, da nij svoje dolžnosti storila! To grdo obrekovanje in denunciacijo c. kr. žandarmerije prinašajo po uradnem našem listu vse nemške novine z razprtimi črkami, ker jim cela afera dobro služi, da morejo na zdanjo vlado ščuvati. Vodja Medvodske žandarmerije, mož strogo militaren, se je ustrašil tega javnega obdolženja v uradnem deželnem listu, in ne hoteč niti preiskave, napisal je pismo, da je on nedolžen, pa se je ustrelil sam! Sumnjičenje žandarmerije v uradni 'Laibacher Zeitung' in drugih nemških novinah, ki je jedino krivo žandarmove žalostne smrti, je tem večja perfidija 'Laibacherčnega' dopisnika gosp. Wawreczke, ker ta kot načelnik 'liedertafel', tega izleta c. kr. političnej oblasti niti naznanil nij bil; torej žandarm nij bil nobenega ukaza dobil, in nij nič vedel. Vsako narodno društvo bi bilo razpuščeno, ko bi tako od postave zahtevano naznanilo opustilo; a to društvo, katero ima za očeta onega slovečega ali zloglasnega psovalca kranjske dežele kot 'Schweinelanda', in za načelnika njega učenca Wawreczko, poznatega iz čudnih afer v parterji ljubljanskega gledališča, to društvo si upa brez dokazil potem poštenega c. kr. služabnika javno grdo in lehkomišno napasti, ker nij vseveden! Kri prelita tega poštenega c. kr. žandarja pada na perfidno nemškutarsko pisanje 'Laibacheričino'! Kajti vedno se bolj pokazuje, da je bilo vse njeno poročilo o 'napadu' zlagano! Zastonj smo po Ljubljani iskali in povpraševali po tistih ranjencih! V samih Medvodah se v ponedeljek o 'napadu' nij prav nič vedelo, vprašajte o tem trdega Nemca fabriškega direktorja Syza! Pač pa imamo uže priče, da so bili Wawreczkini vredni tovariši 'liedertaflerji' pijani! Pač pa imamo priče, da so na Šmarnej gori kakor

divjaki nagi okolo cerkve hodili in pótne srajce sušili! Več drugič.«⁵⁴

Železniška postaja v Medvodah v času pred prvo svetovno vojno.

Slovenec je 27. julija poročal, da se je vodja medvoških orožnikov Janez Jan »iz žalosti zavoljo krivice, ki se mu je godila po nemških listih, in ostri preiskavi, ktera seje zoper njega vpeljala, sam vstrelil. Ljudje, ki so tega možaka poznali, ne morejo prehvaliti njegov vestnosti, pridnosti in natančnosti v službi. Zdaj so ga pa tako po krivem prijeli in gotovo so se mu zavoljo tega možgani zmešali, da se je vstrelil. Kdo ga ima na vesti? 'Liedertaflerji' in pa pisalci lažnjivih poročil v nemčurskih listih.«⁵⁵

Dan kasneje, 28. julija 1880, so o Janovi smrti poročali tudi v tedniku *Novice*, ki ugotavlja, da društvo svojega izleta ni prijavilo okrajnemu glavarstvu in »da zato tudi glavarstvo ni moglo žandarmeriji v Medvodah povelja dati, da bi bila čula nad izletom. Da se je vsled tega vstrelil obče spoštovani, v svoji službi zmerom jako vestni žandarm Jan, imajo vsi oni na svoji vesti, ki so zanemarili po postavi ukazano napoved izleta in pa 'Laib. Zeitg.', katere notico v uradnem listu je nesrečni rajniki, za svojo čast jako občutljivi mož za zaségo na svoje službovanje smatral.«⁵⁶

⁵⁴ »Laibacheričin« urednik Suppantchitsch in njegov lažnjivi poročevalec, uradnik Wawreczka — morilca!, v: *Slovenski narod*, let. 13, št. 166, 23. 7. 1880.

⁵⁵ Prvi žalostni nasledek izleta »liedertaflerjev«, v: *Slovenec*, let. 8, št. 81, 27. 7. 1880.

⁵⁶ *Naši dopisi*, v: *Novice*, let. 38, št. 30, 28. 7. 1880, str. 246.

Wawreczka toži slovenske časnike zaradi neobjave popravkov

Predstojnik »Iiedertaflerjev«, nižji finančni uradnik Eduard Wawreczka je 21. julija 1880, to je dan po tem, ko je *Slovenec* in še isti dan kot je *Slovenski narod* pisal o medvoški zadevi, objavil v *Laibacher Zeitung* pojasnilo,⁵⁷ s katerim je zavrnil pisanja obeh slovenskih časopisov. Nadalje je Wawreczka zaradi poročanja o dogodkih na Šmarni gori in v Medvodah že 23. julija 1880 poslal popravke v *Slovenski narod*, *Slovenca* in *Novice*, a jih noben od časnikov ni objavil, saj se jim niso zdeli resnični. Wawreczka je zagrozil omenjenim časopisom, da jih bo tožil. O tem *Slovenski narod*: »K. k. Beamter' Wawreczka je v 'Laib. Ztg.' izdal neko žuganje, da bode slovenske liste tožil kot predstojnik 'Iiedertaflerjev', češ, da nij res, da so se 'Iiedertaflerji' na Šmarnej gori in v Medvodah nespodobno obnašali (kar bomo pa mi lahko dokazali). Ta izjava z Wawreczkinim podpisom je prešla tudi v staro 'Presse' in v 'Deutsche Ztg.'. V Ljubljani nam pa izjave tacega človeka, kakor je ta Wawreczka, izpodén železnišk uradnik, nič ne imponirajo.«⁵⁸ Verjetno je bila to kaplja čez rob in Wawreczka je na okrajnem sodišču nemudoma vložil tožbe proti vsem trem časopisom oziroma njihovim odgovornim urednikom: Maksu Armiču (*Slovenski narod*), Filipu Haderlapu (*Slovenec*) in Alojziju Majerju (*Novice*).

Wawreczka je, sklicujoč se na 19. člen zakona o tisku, tožil *Slovenski narod*, ker ni objavil popravka na pisanje z dne 21. julija 1880.⁵⁹ Do obravnave je prišlo 4. avgusta 1880. Kot pooblaščenec odgovornega urednika je *Slovenski narod* zastopal njegov glavni urednik Josip Jurčič. Rekel je, »da se odgovorni urednik nij branil principijalno vsacega popravka, temuč le popravka v tem obsegu in v tej formi, kakor je Wawreczka zahteval. V prinesenem Wawreczkinem popravku se bere, da 'družabniki ('Iiedertafel') tega izleta nijso na Šmarnej gori nikakoršnega povoda za javno pohujšanje dajali.' Tega 'Slovenski Narod' nij sprejel in ne sprejme

kot 'popravek', ker more s pričami dokazati, da so se 'Iiedertaflerji' v obče res nespodobno obnašali pred cerkvijo s tem, da so prepotene srajce slačili in sušili. Kar se pa tiče družih postranskih trditvev, da so 'plesali', 'mej soboj kregali se' – to popraviti se ne ustavlja, ker za te sicer tačas po Ljubljani sploh razširjene govorce, – katere so bile v dotičnem prvem dopisu o znanej aferi tudi le kot govorce priobčene – dokazov dozdej še nema. Ravno tako se v Wawreczkinem 'popravku', katerega sprejeti se uredništvo 'Slovenskega Naroda' brani, trdi, da 'so neki kmetski fantje pozno zvečer nas ('Iiedertaflerje') napadli, nekoji taistih so uže zasačeni.' Tega nikakor v 'popravek' ne vzamemo, ker prvi del te trditve nij še dokazan, drugi, da so 'nekoji' (torej več jih) uže zasačeni, je pa čisto neresničen. Čisto neresnične stvari pa nikakor ne gredo kot 'popravki' v list, najmanj pa po § 19. t. z.«⁶⁰ Sodnik Munda je strankama predlagal, da se pred izrekom sodbe pogodita tako, da se v popravku objavi le to, kar je pripravljen sprejeti urednik *Slovenskega naroda*. Tako je nastal skrajšan popravek, ki ga je *Slovenski narod* tudi objavil: »Vsled sodnijske obravnave po § 19. in 21. tiskovne postave izjavljamo in popravljamo s tem dopis iz Ljubljane v števil. 164 'Slovenskega Naroda' o izletu društva 'Iiedertafel', da nij resnično, da so udje tega društva poskočnice igrali, temuč so igrali cerkvene pesmi, da je neresnično, da bi bil kdo od družbe na Šmarnej gori plesal, ravno tako je neresnično, da bi se bil kak prepir vnel mej njimi.«⁶¹

Tudi *Slovencu* je Wawreczka poslal »nekak popravek zavoljo 'Iiedertaflerjev', katerega pa mi ne moremo sprejeti, marveč bomo temu človeku v prihodnjem listu že še drugače posvetili, ker smo s Šmarne gore zvedeli zdaj še več lepih reči, ravno tako z Medvod.«⁶² Prišlo je do tožbe in obravnava na okrajnem sodišču, ki je bila 4. avgusta 1880. *Slovenec* je o tem pisal naslednje: »Na tožbo g. Vavrečke, predstojnika 'Iiedertaflerjev', morala sta se včeraj pred okrajno sodnijo zagovarjati g. Jurčič za 'Slov. Narod' in g. Haderlap za naš list, zaradi prestopka § 21 tiskovne postave, ker nista sprejela popravka omenjenega človeka o zadevi izleta 'Iiedertaflerjev' na Šmarno goro. G. Jurčič kot pooblaščenec vrednika g. Armiča, je želel biti prvi zaslišan, ter se je s tožnikom dobro metal, tako da se je ta slednjič vdal,

⁵⁷ *Erklärung, v: Laibacher Zeitung, let. 99, št. 164, 21. 7. 1880, str. 1384.*

⁵⁸ »K. k. Beamter« Wawreczka, v: *Slovenski narod, let. 13, št. 169, 27. 7. 1880.*

⁵⁹ »*Laibacher Liedertafel*«, v: *Slovenski narod, let. 13, št. 164, 21. 7. 1880.*

⁶⁰ *Izpred sodišča, v: Slovenski narod, let. 13, št. 178, 6. 8. 1880.*

⁶¹ *Popravek, v: Slovenski narod, let. 13, št. 178, 6. 8. 1880.*

⁶² *Wawreczka, v: Slovenec, let. 8, št. 81, 27. 7. 1880.*

ter privolil, da sprejme 'Slov. Narod' tak popravek, kakor ga je g. Jurčič pred sodnijo sam sestavil, in na to je bil vrednik 'Slov. Naroda' oproščen. Potem je prišel naš vrednik na vrsto. On je prostovoljno ponudil podoben popravek, kakor ga prinese 'Sl. Narod', toda g. Vavrečka imel je na našega vrednika posebno korajžo in ni hotel o nobeni pogodbi nič slišati. Po dolgem razgovoru in brezuspešnem posredovanji g. sodnika morala se je stvar rešiti z razsodbo, ktera se glasi: Vrednik gosp. Haderlap je popolnoma oproščen, g. Vavrečka pa je obsojen, plačati sodnijske stroške. Po tem takem odpade za nas tudi popravek. G. Vavrečka je uložil pritožbo na deželno sodnijo, tedaj še ne bo miru. Za danes zabilježimo to novo, sijajno zmago 'Slovenčevu.'⁶³

Filip (Lipe) Haderlap (* 4. 4. 1849 v Remšeniku pri Železni Kapli na Koroškem, † po letu 1896 neznano kje) je bil med leti 1877 in 1882 odgovorni urednik Slovenca. (NUK Ljubljana, Kartografska in slikovna zbirka.)

Slovenec se torej ni hotel pogoditi in ljubljansko okrajno sodišče je razsodilo, da mu ni treba sprejeti Wawreczkinega popravka o obnašanju »liedertaflerjev« pri izletu, pač pa je moral tožnik Wawreczka poplačati stroške obravnave.

To tožitelju očitno še ni bilo dovolj; šel je in tožil še *Novice*, ki njegovega popravka tudi niso hotele sprejeti, saj je urednik Alojzi Majer že 28. julija odgovoril z naslednjo notico: »Gosp. E. Wawreczki: Vašega dopisa tako dolgo ne moremo vzeti v 'No-

vice', dokler ni sl. sodnija stvari razsodila. Ko bi Vaše poslano uže zdaj objavili, bi s tem kazali, da je to pravo, kar Vi trdite. To pa bila bi prenaglica.«⁶⁴

Prva obravnava proti *Novicam* je bila 19. avgusta 1880. Ker odgovorni urednik Alojzi Majer »ni hotel nič vedeti o popravku Wawreczkinem, marveč je ponudil dokaz resnice glavnih reči, nad katerimi se je Wawreczka spodtikal, po pričah«, je bila obravnava preložena na petek 27. avgusta. Obravnavo je vodil sodnik Munda. Odgovorni urednik *Novic* je kot priče pripeljal cerkovnika s Šmarne gore Andreja Štruklja, kmeta Janeza Šušteršiča iz Vikrč in Kadivnika ter Škrbinca iz Ljubljane, »iz katerih odgovorov posnamemo sledeče: Priča gosp. Kadilnik je bil prišel drugo nedeljo na Šmarno goro in tam slišal, da so 'liedertaflerji' med mašo polegli se po grmovji, slekli srajce in jih razobesili po grmovji, med tem pa s suknjami ogrnjenimi hodili krog cerkve, da so se ženske sramovale, drugi ljudje pa se hudo jezili; sploh pa so ljudje rekli, da ljudi, ki bi se bili tako grdo vedli, na Šmarni gori še niso videli. Tudi je zvedel, da so v cerkev prišli s tlečimi smodkami, pa še le po maši, ker med mašo so v grmovji golaš kuhali.

Priča Šušteršič, kmetiški fant, ki je 'liedertaflerjem' mehove gonil, pripoveduje, da je nek gospod prišel na kor s tlečo smodko, katero je na okno položil, potem pa, ko jo je on, priča, predjal na ograjo, jo je celó v usta vzel in krepko potegnil. Ravno tako je videl 'liedertaflerje' brez srajc, dva celó z zgornjim životom čisto naga za cerkvijo, kjer se ljudje sprehajajo. Na vprašanje gospoda sodnika potrdi tudi on, da so na orglah igrali take, po katerih 'se dá že plesati'.

Šmarnogorski mežnar potrjuje, da so 'gospodje' hodili brez srajc okoli cerkve in da jim nazadnje nobena ženska ni hotela več streči. On pravi, da je med njimi bilo videti tudi ženske Ljubljankanke.

Najodličneje govori gosp. Škrbinec, čevljar z Ljubljane. On je bil tisto nedeljo na gori s svojo rodovino, med katerimi ste bili dve hčeri po 16 in 14 let. Ko so stopili v gostilnico, je sedel za mizo 'liedertafler' brez srajce, da je spod suknje kazal na-

⁶³ »Slovenec« pred okrajno sodnijo, v: *Slovenec*, let. 8, št. 85, 5. 8. 1880.

⁶⁴ *Listnica vredništva*, v: *Novice*, let. 38, št. 30, 28. 7. 1880, str. 246.

goto. Na to so se vsi nevoljni obrnili v stran. Ravno take 'zulukafre' je bilo videti okoli cerkve, srajce pa so se po grmovji sušile. Zato se je on zopet s svojo rodovino obrnil in šel v gostilnico nazaj, ko je bila prazna teh divjakov. On sklene, da tako nespodobno obnašajočih se omikanih ljudi še nikdar videl ni. (Zanimivo je o tej priči to, da jo je Wawreczka poklical zá se, pa se je tako opekel ž njo.)

Priče tožnika Wawreczke ne vedó nič povedati, še tega ne morejo vtajiti, da bi 'liedertaflerji' v Medvodah ne bili krog kozolcev, polnih žita, kadili.

Razsodba o tej zadevi je bila v soboto popoldne. Po tej je bil toženi odgovorni vrednik 'Novic' gosp. A. Majer spoznan nekrivega prestopka § 21. (da Wawreczkinega popravka ni sprejel), a tožnik E. Wawreczka je bil obsojen, poplačati stroške vse obravnave, ker, čeravno ni dokazalo se po priseženih pričah vse, kar so 'Novice' pisale o 'liedertaflerjih', so vendar dokazane glavne točke, in to, da so se nespodobno obnašali na Šmarni gori v cerkvi in okoli nje, pa tudi še v Medvodah tako, da se je moglo res dražiti ljudstvo in vznemirjati.

Po razsodbi, katero je gospod sodnik naznanil v slovenskem jeziku, je Wawreczka rekel nemški: 'Jaz pač nisem vsega razumil, pa se vendar pritožim'. Slobodno mu, a 'liedertaflerji' mu menda ne bodo hvaležni za to, da je njihove umazane srajce zdaj tako pred svetom razobesil. Je neka reč, ki tem huje smrdi, čem bolj jo mešaš. Menda bo zdaj Wawreczka vsaj enkrat dosti imel.«⁶⁵

Zgornji sestavek *Novic* je v celoti objavil tudi *Slovenec*, ki pa je izjavo tožitelja: »Jaz pač nisem vsega razumil, pa se vendar pritožim« ob slovensko prebrani razsodbi komentiral takole: »Ta Wawreczka toraj ne razumi slovenski, čeravno je uradnik, ki ima največ občevati s Slovenci. Radoveden sem, kje je dobil za svojo službo potrebno spričevalo o znani slovenskega jezika.«⁶⁶ *Slovenski narod*, ki je tej obravnavi tudi posvetil daljši članek, je še pristavil: »Gotovo je, da je resničnostni dokaz o glavnej stvari, o nespodobnem obnašanji 'liedertaflerjev' pred sodnijo izveden, če prav bi utegnil sodnik morda

najti, da se formalni popravek nekaterih posameznih novinarskih očitaj ima sprejeti, tako na pr. glede „okroglih“ in glede plesa. Vsakako tožitelji niso na nobenem dobičku, niti se nij s tem njih društva dobro ime povzdignilo.«⁶⁷

Wawreczka se je na obe razsodbi okrajnega sodišča, tako v zadevi *Slovenec*, kakor tudi v zadevi *Novice*, pritožil na deželno sodišče. To je razsodilo, da morata oba časnika v skladu z 19. členom zakona o tisku objaviti popravek, kot jima ga je poslal Eduard Wawreczka, predstojnik Ljubljanskega pevskega omizja (*Laibacher Liedertafel*).

Preklic je bil v *Slovenecu* objavljen 21. oktobra 1880: »... Jest podpisani izjavim z prideržkom daljnega postopanja, da v vabilu zarad izleta od mašo ni bilo govora, dalej, da so se udje pevskega društva sicer v cerkev na Šmarni gori podali, kjer je pevovodja gospod Schulz na orgije igral in so pevci kor 'Das ist der Tag des Herrn', potem offertorum 'Bone deus' in neki 'Agnus Dei' zapeli med tem pa so pričujoče tri dame kleče na podnožcah svoje molitve opravljale, potlej pa so skupno vsi pričujoči na takem kraju dostojn, način cerkev zapustili. Torej na Šmarni gori se niso poskočnice igrale, ne da bi bil kdo od naše družbo tam plesal. Dalje je tudi neresnično, da bi bil kdorkoli družabnikom tega izleta le najmanjši povod k opazki dal, ktera se v istem članku nahaja, da meščani navade in čutila ljudstva zmiraj z nogami teptajo! Slednič najodločneje zavračam v istem članku natisnjeno terditev, da se je kmečko ljudstvo pri tem izletu na kakoršnikoli način žalilo in k napadu, ki se je pozneje zgodil, dražilo.«⁶⁸ *Novice* pa so preklic Wawreczke objavile šele naslednje leto, 9. februarja 1881: »... Ravno tako je ne resnično, da so se družabniki tega izleta tako vedli, da so nejevoljo kmetov izbudili, ker se neč tacega ni zgodilo, od strani družabnikov, kar bi zamoglo pri kmečkem ljudstvu kake sovražne nameni obiditi, in se tudi kaj tacega sploh ni pokazalo razen ne pričakovanih napadov na večer. Ravno tako je nereznično, dase na poti proti medvodam ni šlo po navadnih potih, ali da bise bila kaka škoda polskim sadežom godila, ali kmečkemu posestvu delala. Tudi pri omenjenem odhodu od šmarne gore ni bilo nobenih otrok pričujočih, samo 3 dame

⁶⁵ *Pravda* »Novic«, v: *Novice*, let. 38, št. 35, 1. 9. 1880, str. 285–286.

⁶⁶ *Wawreczka brez konca in kraja ali »liedertaflerji« pred sodnijo*, v: *Slovenec*, let. 8, št. 96, 31. 8. 1880.

⁶⁷ »Liedertaflerstvo« spet pred sodnijo, v: *Slovenski narod*, let. 13, št. 198, 29. 8. 1880.

⁶⁸ –, v: *Slovenec*, let. 8, št. 117, četrtek, 21. 10. 1880.

sobile v tej družbi. – V medvodah se ni ničesar prigodilo, kar bi kmetom zamoglo biti ne všeč in kar je ondi povedano od ravsa in kavsa med družabniki, je gola domišljija dotičnega poročevalca.«⁶⁹

Suppantschitsch in Wawreczka tožita Slovenski narod zaradi žalitve

Ob smrti orožnika Jana je najostreje pisal *Slovenski narod* v sestavku »'Laibacheričin' urednik Suppantschitsch in njegov lažnjivi poročevalec, uradnik Wawreczka — morilca!«, ki je izšel v petek, 23. julija 1880. Že v sobotni izdaji *Laibacher Zeitung* je urednik Leo Suppantschitsch objavil daljše pojasnilo,⁷⁰ v katerem očita *Slovenskemu narodu*, da je proti njemu in predstojniku *Laibacher Liedertafel* Eduardu Wraweczki navajal pretežke obsodbe in zaključil, da mu ne preostane drugega kot tožba v skladu s 496. členom kazenskega zakonika.

V torek, 31. avgusta 1880 je na ljubljanskem okrajnem sodišču pred sodnikom Mundo potekala obravnava. Toženi *Slovenski narod* je zastopal odvetnik dr. Valentin Zarnik, tožitelja pa odvetnik dr. Schrey. O tej obravnavi piše *Slovenski narod* naslednje: »V izvrstnem govoru dokazuje zastopnik urednika 'Slovenskega Naroda' dr. Zarnik prvič, da okrajna sodnija nij kompetentna soditi v tej zadevi, drugič pa, da § 496 ne zadeva slučajja, zaradi katerega tožitelja tožita uredništvo 'Slovenskega Naroda'. Glede kompetentnosti je dejal dr. Zarnik, da se hoče samo vtihotapiti zdanji slučaj pred okrajni sod, a vendar spada samo pred porotno sodišče. § 496 navaja samo prestopke, ki se izvrše ali z usti, roko, ного, ne obseza pa nobenega tiskovnega delikta. Tožitelja zahtevata, da bi bil urednik 'Slovenskega Naroda' obsojen po § 496 zaradi grdenja — schmahung — kakor sama naglašata. A o 'grdenji' dotični paragraf nič ne omenja, spada pa 'grdenje' pred porotnike, ker je prekršaj. Glavnemu principu, da vsi tiskovni delikti spadajo pred porotnike, hoče se samo umakniti. Govornik dokazuje nadalje protislovja posledic, ki bi nastale iz § 496 k. z. ter pravi, da, ako bi odgovorni urednik 'Slovenskega Naroda' denes dejal, da obtoženega članka nij bral, bi ga slavna sodnija ne mogla obsoditi zaradi prestopka zanemarjenja svojih uredniških dolžnostij, temuč

bi ga morala popolno oprostiti. Izraz 'morilec' nij psovka, ker nema pisalec 'animum injuriandi', kar potem pisalec v svojem sestavku sam dokazuje. On je hotel reči: vidva sta tega umora kriva. Tedaj tukaj pisalec nij imel namena grditi. Koncem predlaga dr. Zarnik, naj se slavna okrajna sodnija izjavi, da je nekompetentna soditi v tej zadevi, ako bi se pa nenadoma izjavila za kompetenco, naj odgovornega urednika 'Slovenskega Naroda' spozna nekrivim.

Jako slabo, in videlo se je, da ga je vprašanje o kompetenciji vznemirilo, zagovarja dr. Schrey svoje mnenje, da je okrajna sodnija kompetentna v tej zadevi. Lovil se je samo v nestvarnih rečeh, posebno je rad napadal 'Slovenski Narod', katerega program je — dejal je — grditi nemštvo. Vsi članki 'Slovenskega Naroda' o 'liedertaflerskej' zadevi napadajo samo nemštvo. Pozabil nij celo ubeglega Kravsca, o katerem je 'Slovenski Narod' pisal, naj ga deno 'na šub'. V kakšnej zvezi je vse to s tožbo, to ume in ve samo g. Schrey, ki je tudi tega mnenja, da odgovorni urednik mora biti zavoljo prestopka žaljenja časti kaznovan, če je bral kažnjiv članek ali ne.«⁷¹

V sredo, 1. septembra 1880, je bila prebrana razsodba, s katero je bil urednik *Slovenskega naroda* spoznan za krivega po 496. členu kazenskega zakonika ter zaradi žaljenja časti obsojen na denarno globo 10 goldinarjev in plačilo sodnih stroškov. Zagovornik dr. Zarnik je takoj najavil pritožbo in priziv zoper krivdo. Dr. Schrey, zastopnik tožnikov, pa se je pritožil zaradi premajhne kazni. Seveda je o svoji »zmagi« pisala tudi *Laibacher Zeitung*.⁷²

Dne, 24. oktobra 1880, še predno je prišel dan obravnave na deželnem sodišču v Ljubljani, je vložil urednik *Slovenskega naroda* prošnjo, naj se Raimund pl. Zhuber-Okrog izloči iz prizivnega senata. To je utemeljeval s tem, da »ta gospod svetovalec je pa ravno odličan član nemške ustavoverne stranke na Kranjskem, on je ud političnega konstitucionalnega društva in uže veliko let poslanec te stranke v ljubljanskem mestnem zastopu. Znano je pa, da je list 'Slovenski Narod' v vednem boji s to stranko, kateri boj se neprestano dan za dnem

⁶⁹ *Naši dopisi*, v: *Novice*, let. 39, št. 6, 9. 2. 1881, str. 48.

⁷⁰ *Erklärung*, v: *Laibacher Zeitung*, let. 99, št. 167, 24. 7. 1880, str. 1407-1408.

⁷¹ *Tiskovna pravda »Slovenskega Naroda«*, v: *Slovenski narod*, let. 13, št. 201, 2. 9. 1880.

⁷² *Strafverhandlung gegen den »Slovenski Narod«*, v: *Laibacher Zeitung*, let. 99, št. 201, 2. 9. 1880, str. 1689.

nadaljuje.« Na to prošnjo je 27. oktobra 1880 prišel z deželnega sodišča naslednji odgovor: »Gospodu prosilcu se na to ulogo odgovori, da se naznanjen odklon deželne sodnije svetovalca Raimunda Zhuber pl. Okrog, kakor uda sodnega dvora, ki bo imel 29. t. m. noter zaznamovani predmet presoditi, v zmislu § 72 r. k. pr. dovoliti ne zamore, ker proti temu svetovalcu slučaj postavne izključbe po § 67—69 r. k. pr. ali drugih uzrokov, kateri utegnejo obuditi dvombo o polni nepristranosti imenovanega svetovalca pri tem razsodilom, izkazanih ni.«⁷³

Dr. Valentin Zarnik (* 14. 2. 1837 v Repnjah pod Šmarno goro, † 30. 3. 1888 v Ljubljani) je v »Iiedertaflerski« zadevi branil tako tožene slovenske časnike, kakor tudi obtoženega Antona Košenino. (NUK Ljubljana, Kartografska in slikovna zbirka.)

29. oktobra 1880 je prišlo do obravnave, ki jo je vodil svetovalec deželnega sodišča dr. Kapretz, za člane sodnega senata so bili določeni svetovalci deželnega sodišča pl. Zhuber, baron Rechbach in Czeh. Zapisnikar je bil sodniški pripravnik g. Benedikt. Zastopnik tožiteljev dr. Schrey zahteva zaporno kazen, čes naj se ne soditi po prvem, temveč po drugem odstavku 496. člena, saj nista bila žaljena le Suppantschitsch in Wawreczka, ampak vsa nemška narodnost. Zagovornik *Slovenskega naroda* dr. Zarnik pa pravi, da je današnja tožba »prvi slučaj te vrste, kar obstoji in se izvršuje tako zvana tiskovna svoboda. Prvikrat se poskuša vtihotapiti skozi to špranjo § 496 v tiskovne pravde, in ogniti

se tako porotnikov. Na Dunaji, kjer izhaja nad 500 listov in kjer je domačija tako zvane revolver-žurnalistike, ki ima jedino le namen osebe žaliti, a nobenega pozitivnega programa nij bilo ni jednega slučaja, da bi se bilo tožilo zaradi žaljenja časti pri okrajnih sodnijah, izognivših se porotnikov. 'Pregledal sem komentare Herbsta, Glaserja, Ungerja in Frühwalda, a ne jednega tacega slučaja nij najti. Tedaj se mora reči, da se v Ljubljani prvi poskus napravlja tiskovno postaviti zasukniti, in da je to prvi napad na tiskovno svobodo. Urednik Armič akoravno nij te notice prej bral vendar je prevzel odgovornost, ker je to vprašanje, ali imajo okrajne sodnije soditi o pregreških, storjenih po časopisih, principijalne važnosti in smo hoteli, da se enkrat končno reši. Zakon v obče, najmanje pa tiskovni zakon, nij se delal tja v en dan, jako čudno bi bilo, da bi bil postavodajalec iz malomarnosti izpustil ravno ta paragraf. Pregrešek po § 496 more storiti le individuum, osoba, nikakor pa ne časnik. Le z ustmi ali z rokami se more pregrešiti po tem paragrafu. Kajti ta paragraf tudi določuje, da se ima kazen poostri, ako se dejanje zgodi na kakem kraju, kjer je ukazano posebno dostojno obnašanje 'betragen'. O obnašanji časnika govoriti je pa pač nonsens, kajti ako se govori o časnikih, reče se uže v nemškem 'die Haltung' nikoli pa 'das Betragen des Blattes'. Ako urednik reče, da nij članka pisal, ne more biti na podlagi tega paragrafa obsojen. Tiskovna postava l. 1868. smatra le to za prestopke zanemarjenja uredniške dolžnosti, ako nij odgovorni urednik članka bral, v katerem je zločin ali pregrešek storjen, da se tedaj kaznuje zaradi zanemarjenja svoje dolžnosti tudi na izgubo kavcije najmanje 60 gld. in celo v zapor. Po § 496 pa, ako odgovorni urednik reče, da nij članka pisal, mora biti nekriv spoznan kajti nikdo se ne sme kaznovati za dejanje, katero nij storil, in za članke, v katerih se išče le prestopke, tudi nij v postavi določenega zanemarjanja uredniške dolžnosti. Kje je tedaj tu logika? Jeden, ki kaznjivega članka nij bral, se ostro obsodi, drugi pa, ako reče, da ga nij pisal, more biti nekriv spoznan. § 496 govori le o psovkah (Schimpfworte), nikakor pa ne o grdenji (Schmähung), kajti to je pregrešek (Vergehen) in spada pred porotnike. Tudi se ne more smatrati tukaj beseda 'morilec' kot taka psovka, kakor goljuf, tat itd., kajti 'Slovenski Narod' izpelje v dotičnej notici, da sta Suppantschitsch in Wawreczka, zato, ker sta pisala lažnjivo notico v vladnej 'Laib. Zeitung', kriva samomora žandarja Jana. Beseda 'morilec' se tedaj nij vrgla brez uzroka

⁷³ Tiskovna pravda »Slovenskega Naroda«, v: Slovenski narod, let. 13, št. 252, 3. 11. 1880.

kar tja v en dan, ampak 'Slovenski Narod' je imel uzrok jo rabiti, kajti dokazano je, da je bil žandarn Jan vsled notice v 'Laib. Zeitung' tako razžaljen, da se je ustrelil.⁷⁴

Posvetovanje sodnega senata je trajalo celo uro. Potem je predsedujoči dr. Kapretz prebral razsodbo, da se potrdi krivda izrečena na prvi instanci, prizivu tožilca zoper premajhno kazen pa ustreže in se kazen poviša z 10 na 25 goldinarjev.

Wawreczka je torej tudi to pravdo dobil. A kmalu se je poslovil od Ljubljane in odšel kot namestnik davčnega nadzornika službovat v Črnomelj. Ob tem imenovanju so mu očitali, da nima zahtevane izobrazbe in da je bil že kot dijak navdušen Nmec, ki je moral zaradi političnega rovarjenja (kljub podpori prof. Heinricha) po šesti gimnaziji opustiti šolanje, saj mu je grozila izključitev.⁷⁵ Na Dolenjskem je bil Wawreczka glavni agitator Schulvereinov in predsednik okrajne skupine nemškega Schulvereina na Maverlenu. Dne, 11. januarja 1885 zjutraj ob 4. uri si je v 34. letu starosti v Lettermanovem drevoredu v Ljubljani (današnjem Tivoliju) vzel življenje s strelom v srce. *Slovenec* kot vzrok samomora navaja, da je zadnje dni »iskal po mestu 200 gld., pa jih ni mogel dobiti. S to svoto si je hotel pomagati. V soboto zvečer bil je še v kazini pri zabavi nemškega 'Turnvereina' in je še ob polunoči imel krepak govor, kojemu se pač ni poznala obupnost.«⁷⁶ *Laibacher Zeitung* pa piše, da so pri pokojniku našli pismo z naslovom »Zadnje poglavje iz romana mojega življenja«, iz katerega je razvidno, da so bile vzrok samomora težave v službi v Črnomlju.⁷⁷

Anton Košenina obsojen zaradi »hudodelstva javne posilnosti«

Deželno sodišče v Ljubljani je 16. decembra 1880 zaradi storitve kaznivega dejanja javnega nasilja v skladu z 99. členom kazenskega zakonika

obsodilo 18-letnega kmečkega fanta Antona Košenino iz Spodnje Senice na leto dni težke ječe. Fant je bil v priporu že od 19. julija 1880.⁷⁸ Očitali so mu, da je 18. julija 1880 v gostilni pri Jamniku na Svetju z besedami grozil članom pevskega društva *Laibacher Liedertafel* in jih zvečer na poti od mostu do železniške postaje v Medvodah šest tudi napadel in lažje rasil. Ali je k takšni obsodbi kaj pripomogel tudi daljši dopis iz Medvod, ki ga je nekaj dni pred obravnavo objavil *Slovenski narod*, lahko le ugibamo. Tam je namreč med drugim tudi pisalo: »Neki rudečelasi smrkovec iz Spodnje Senice, ki še za vojake nij dosti zrel, znan zanikernež in pretepalec, ki sedme božje zapovedi ne zna spoštovati ter je zategadelj tudi uže nekoliko tednov v ječi 'practiciral', tako, da se ga pri nas vsak pošten človek ogiba in boji, posebno, ker tudi rad z nožem drega, ta nesnaga je neki res — (kakor mislijo, kajti videl ga nihče nij) — na potu od mosta do kolodvora počakal zadnjih, 'in dulci jubilo' na kolodvor gredočih hrabrih 'liedertaflerjev', počakal ne zato, da bi jih bil 'napadel' in nabíl, ampak kakor pri nas mislimo vsi, ki tega čudnega mladega poštenjaka poznamo, samo zato, da bi bil temu ali onemu pijanemu pevcu v naglici kakšno zlato ali srebrno verižico odtrgal ali uro iz žepa potegnili. In ker se mu to nij posrečilo, je vsakemu — bilo jih skupaj pet mož! — par gorkih klofut založil, potem se pa še od njih za ubogih 50 kr., kakor pravijo, podkupiti dal, da je s klofutami nehal!! — To tedaj je bil tist siloviti narodno-slovenski napad na nemške pevce, ki je našim nemškutarjem dal povod, da so našo občino, našo deželo in ves naš slovenski narod s tako podlostjo, tako surovostjo in s takim rafiniranim cinizmom ométali, grdili in psovali! In zavoljo tega je moral naš vrli žandarm Jan pod zemljo in drugi žandarm v brigadni zapor!

Še jedenkrat pa ponavljam, da tudi tega zanikerneža iz Spodnje Senice nobena priča nij videla ljubljanskih pevcev pretepavati, samo sumnja je opravičena, da je ta rudečelasec napadel hrabre pevce, če jih je sploh kdo. Ali dokazati se mu nič ne more. Sicer bi pa mi Medvodčani prav nič ne imeli

⁷⁴ *Tiskovna pravda »Slovenskega Naroda«, v: Slovenski narod, let. 13, št. 252, 3. 11. 1880; Tiskovna pravda »Slovenskega Naroda«, v: Slovenski narod, let. 13, št. 253, 4. 11. 1880.*

⁷⁵ *Wawreczka, Slovenski narod, letn. 17, šte. 202, 2. 9. 1884.*

⁷⁶ *Vstrelil, v: Slovenec, let. 13, št. 8, 12. 1. 1885.*

⁷⁷ *Selbstmord, v: Laibacher Zeitung, let. 104, št. 8, 12. 1. 1885, str. 640; Zum Selbstmorde des Landeszahlamt - Assistenten Wawreczka, v: Laibacher Zeitung, let. 104, št. 10, 14. 1. 1885, str. 80.*

⁷⁸ *Medvodska stvar pred deželno sodnijo, v: Slovenski narod, let. 13, št. 289, petek, 17. 12. 1880; Konec medvodske dogodbe z »liedertaflerji«, v: Slovenec, let. 8, št. 140, 18. 12. 1880; Epilog zur Affaire von Zwischenwässern, v: Laibacher Zeitung, let. 99, št. 290, 18. 12. 1880, str. 2472.*

zoper to, če bi nam ga vi Ljubljančani za par let na vaš Grad poslali, da bi bili vsaj rešeni od njega.«⁷⁹

Obširnejši zapis o tej odmevni obravnavi je v treh nadaljevanjih objavil *Slovenski narod*.⁸⁰ Iz njega se vidi, koliko nepotrebne vika in krika je naredila *Laibacher Zeitung* zoper medvoške in slovenske kmete ter narodno stranko, in kako lažnivo je bilo ob tej peripetiji poročanje nemškega novinarstva. Kot rečeno je obravnava potekala 16. decembra 1880 pred deželnim sodiščem v Ljubljani. Sodnemu senatu, ki so ga sestavljali dr. Vidic, Zajec in Pesjak, je predsedoval Raimund pl. Zhuber-Okrog. Državnega tožilca je zastopal namestnik Pajk, zagovornik pa je bil dr. Zarnik.

»Na zatožnej klopi sedi mladi 18 letni kmetški fantin Anton Košenina, delavec v papirnej fabriki v Goričanih, doma iz Spodnje Senice pri Medvodah. Obdolžen je 'hudodelstva javne posilnosti' po § 99 k. z. Uzroki zatožbe so: Zatoženec Anton Košenina je dne 18. julija t. l., ko so ljubljanski 'liedertaflerji' prišli s Šmarne gore proti poludne v vas Svetje blizu Medvod na posestvo Jamnikovo, in ko so 'liedertaflerji' tam pod kozolcem jedli in pili, plesali in peli, rekel na dvorišči blizu kozolca: 'Denes bodo ti nemškutarji še plavali' in 'denes bom še nemškutarje klal'. To prvo izjavo so slišali gospodinja Jamnikova, gostilničar Peternel in Anton Kavčič, drugo pa tudi ključaničar v papirnih fabrikah v Goričanih, Janez Kogej, ki je Košenino svaril, naj bode miren in naj ne počenja nobenih neumnostij. Košenina je potem odšel. Ker se je bližala huda nevihta, odšli so tudi 'liedertaflerji' proti Medvodam, a ker je dež nalival, šli so skoraj vsi v Medvodah v gostilno na pošto h g. Kavčiču vedrit. Od tod so potem posamezno ali po dva in trije v temi šli proti kolodvoru in bil je najprvo udarjen g. Kukla, za njim g. Peterman, g. Schulz, g. Priesel, g. Unger in g. Springer. Ker so nekateri napadenih krvaveli, bilo je na železnični postaji v Medvodah veliko razburjenje in strah, da bi se še kaj hujega ne zgodilo. Napadov zatožba dolži pri vseh šestih napadenih 18 letnega fantina Antona Košenino, kajti ta ne more dokazati, kje je tisti čas bil, ko so se napadi vršili in ker je prišel kmalu po napadu,

ko se je vlak odpeljal, v gostilno Tineta Golarja, kjer je bil vse drugače opravljen kot prej na Svetjih, ko je imel praznično obleko in klobuk, a zdaj je prišel h Golarju (potem ko se je vlak odpeljal) z rudečo vojaško kapo in rudečim rekeljcem, namreč tak, da je bil prav podoben vojaku, za kakeršnega je prvi ranjeni g. Kukla svojega napadovalca izpoznal. Tedaj zatožba sklepa, da nikdo drugi, kakor le Košenina, ki je uže prej nemškutarjem žugal, nij bil tisti, kateri je onih šest 'liedertaflerjev' lahko poškodoval ali ranil. Zaradi tega ga toži državno pravdnitvo po § 99 kaz. zak. hudodelstva javne posilnosti.

Zatoženi Anton Košenina, še le 18 let star kmetšk fantè, taji, da bi bil katerega šesterih ranjenih on poškodoval. Zatoženec pravi, da nij mogel nobenega poškodovati, ker ga tist dan (18. julija) niti v Medvodah nij bilo. Tega mu ne more ne jeden tepenih gospodov dokazati. Če se zaradi tega dolži, da je 'liedertaflerje' tepel, ker je nosil vojaško kapico, more reči, da je v okolici medvodske, kar so prišli vojaki iz Bosne, jako mnogo fantov, ki nosijo take rudeče kape. Zatoženec trdi, da je bil tačas doma, ko so bili napadeni ti ljubljanski gospodje.

Prva priča je g. Vencel Kukla, knjigovodja pri Tschinklu. On je bil odšel iz Svetja, kjer so 'liedertaflerji' pod kozolcem pili, peli in plesali, ko se je nevihta približevala, v Medvode. Tam je s svojo ženo in tremi otroci v gostilni pri Kavčiču na pošti ostal. Žena je bila šla naprej na železniško postajo, on pa je nesel svojega 7 letnega otroka. Kar dobi, ko je prišel čez most, eno po glavi in na levo oko, da se zgrudi. Ko je vstal, videl je, da je tekel čez most človek, ki je bil vojaku podoben.

Na vprašanje zagovornika dr. Zarnika, ali so kmetje kaj žugali pevcem, odgovori priča, da čisto nič, nego da so bili kmetje prijazni in nikdo nij mislil, da bi se pevcem kaj zgodilo.

Drugi, ki je bil baje tudi ta stran mosta na tla pobit, bil je vojaški živinozdravnik Petermann. On pravi, da nij videl, kdo ga je. Sicer pa trdi, da še zdaj od udarca na levem ušesu slabo sliši. Tudi on nij opazil, da bi bili kmetje čez dan kaj grozili, tem več je mislil, ker so se pri kozolcu, ples gledavši, kmetje dobrovoljno smejali, da se je njim zabava dopadala.

Knjigovodji Schulzu je baje priletel na levo stegno kamen, kateri ga pa nij dosti poškodoval, ker

⁷⁹ Ali še ne bomo imeli miru?, v: *Slovenski narod*, let. 13, štev. 224, 30. 9. 1880.

⁸⁰ Medvodska ali »liedertaflerska« stvar pred deželnim sodiščem, v: *Slovenski narod*, let. 13, št. 290, 18. 12. 1880; št. 291, 19. 12. 1880; št. 291, 21. 12. 1880.

je zadel denarno mošnjo, ki jo je imel v žepu. Kdo je kamen zagnal, tega tudi ta priča nij videl. Tudi on pa potrdi, da so bili kmetje celo popoldne mirni in zmirom prijazni.

Četrty poškodovani in priča je bil inženjer Priesel. On je šel uže jeden najzadnjih črez most; kar dobi eno po glavi, da pade. Kdo ga je udaril, tega tudi on nič ne vé.

Trgovska pomočnika Unger iz Ljubljane in Springer iz Celja pričata, da sta šla vkup. Oba sta bila od nekoga vržena na tla in Springer je dobil eno po glavi. A kdo jih je vrgel, tega tudi onadva ne vesta, ker nijsta nikogar videla.

Priča Marija Jamnik, žena posestnikova v Medvodah, bila je v Svetjih, kjer so 'liedertaflerji' kosili, na svojem posestvu. Kmetški fantje nijso nikomur nič žugali, ampak so prav mirno gledali, kako so 'liedertaflerji' plesali, pili in peli. Zatoženca Košenina je ona slišala, da je proti štirim popoldne rekel: 'Nemškutarji bodo denes še plavali!' A ključar Kogej iz papirne fabrike, da ga je miril in mu rekel, da naj bode pameten in naj gre domu, kar je zatoženi menda tudi storil. Kmetški fantje pa da so v občé vsi prej šli domov, nego li 'liedertaflerji'.

Priča Tone Kavčič, posestnik, pomagal je streči pri 'liedertaflerjih'; tudi on je slišal, da je Košenina rekel: 'Denes bodo nemškutarji še plavali.'

Predsednik Zhuber vpraša zatoženca, kaj da je s temi besedami mislil.

Fantin Košenina odgovori, da ker je pretila huda nevihta, hotel je on s temi besedami reči, da bodo ti gospodje iz Ljubljane še mokri.

Votant dr. Vidic: Po vaših besedah pa je bolj misliti, da ste hoteli reči, da boste nemškutarje v vodo pometali.

Zatoženec Košenina odgovori, da z govorečimi, besedami nij tega mislil. V Medvodah, pravi, ko pride nevihta, Sora hipoma tako naraste, da stopi na njive in na ceste.

Predsednik vpraša zatoženca, zakaj je imenoval ljubljanske gospode 'nemškutarje'.

Zatoženec odgovori, da nij nobenega človeka slišal te gospode drugače kot 'nemškutarje' imenovati.

Priča Anton Peternel, gostilničar v papirnici v Goričanah, je bil tudi tačas na Svetjih. Slišal je pač, da je zatoženec rekel, da bodo nemškutarji 'plavali', ne pa da jih bode 'klal', akoravno je blizu Kogega stal.

Priča Janez Kogej, ključarski mojster v papirnici v Goričanah, pravi, da je slišal, kako je zatoženec na dvorišči v Svetjih rekel, da bodo nemškutarji denes še plavali, in tudi da mu je kazal Košenina tolminsk nož in rekel: 'Denes bom nemškutarje klal!' Priča pravi, da ga je posvaril, naj bode pameten in Košenina da je šel res domu, kamor ga je spremil kmetški fant Kvartal. Zvečer pravi Kogej, da je videl ob 10. uri, ko je odšel vlak v Ljubljano, v gostilnici pri Golarji, kjer je pil, priti Košenino, kateri je imel rdečo kapico na glavi in rdeč rekeljc; a popoldne je bil praznično oblečen in je imel klobuk na glavi.

Zatoženec pravi, da to nij res, da bi bil on rekel, da bode nemškutarje klal, in da to izpovedava Kogej, ki velja za jednega 'večjih' v fabriki, kjer je tudi on delal, ali se mu nikoli klanjati nij hotel, zato pa iz sovraštva do njega zdaj tako priča. Če bi bil on te besede izustil, morala bi jih slišati tudi Peternel in Pokorn, ki sta zraven stala, a nič o tem ne vesta.

Priča Kogej se pohvali, da je besede zatoženčeve takoj naznanil g. prezidentu papirnice Syzu in da je ta rekel, da mora Košenina proč iz papirnice.

Priča Trampuš Janez, ključar v papirnici, bil je na Svetjih s Košenino vkup, a nij slišal, da bi bil kaj žugajočega rekel. Zvečer proti 10. uri ga je videl z vojaško kapo pri Golarji v gostilnici. Isto potrdi tudi priča gostilničar Golar.

Zatoženec Košenina trdi, da tisti dan v občé v Medvodah nij bil in da ga tudi nihče videl nij. H Golarju je prišel od doma.

Prebere se zdaj zapisnik s pričo Miho Pučnikom, c. kr. poštnim uradnikom. Spričevanje to se posluša jako romantično. Pučnik trdi, da je šel dopoldne v Kranj svojo rodovino obiskat, popoldne pa je prišel v Medvode. On kot blagajnik šel je

zadnji proč iz Svetij, kajti poravnati je moral za vse 'liedertaflerje' račun za kosilo. Vprašal je v Svetjih predno je odšel v Medvode, ali bi ga ne hoteli navzočni žandarmi spremiti, a tam so mu odgovorili, da žandarmi ne pojdejo proč, kajti oni so tu zaradi kmetijskih fantov, ako bi bil kak nemir. (Tedaj so vendar žandarmi bili na pravem mestu, kjer je bil shod, namreč v Svetjih in pazili na red, ne pa kakor je uradna 'Laibacherica' o svojem času lagala, da so bili 'anderswo beschäftigt'. Ured.) Odšel je tedaj Pučnik sam. Kar naenkrat ga baje ustavi 'pet' kmetijskih fantov, kateri so rekli: 'Prokleti hudiči, vam bomo uže dali tukaj nemške pesni peti! Muzika bi morala tudi nam igrati!' Jeden da mu je potem potegnil veržinko iz ust in drugi da so zahtevali smodek. Pučnik jim je začel pridigovati, naj bodo pametni, da so vsi Kranjci, tudi ti gospodje iz Ljubljane, ki pojo nemške in slovenske pesni, kakor se jim dopade. Povabil jih je Pučnik tudi, da naj gredo z njim, da bode plačal vina in cigar. Vrgel jim je, kakor pravi Pučnik 'prostovoljno' nekaj šestič in potem srečno življenje odnesel. Zatoženca Košenina, ki mu je bil predstavljen, Pučnik nij izpoznal in je rekel, da nij bil mej onimi petimi fanti.

Neke priče Oblak izpovedba se tudi prebere. Ta je celo videl 15 fantov, pa nij nobenega poznal. Ti so mej soboj govorili in rekli: 'Pojmo zdaj nemškutarje gledat. Bodo še prej hudiča videli, predno pojdejo!' Prebere se pismo županstva, katero se o zatožencu izrazi, da se je dozdej dobro vedel.

S tem je dokazovalna obravnava končana.

Državni pravdnik g. Pajk pravi, da je hudo delstvo objektivno dokazano, ker so groženje zatoženca priče potrdile. Tudi je subjektivno dokazano, da nihče drugi nij šestih gospodov poškodoval kot zatoženi, kajti izpovedali so poškodovani, da je bil vojaku podoben, dokazano pa je, da je zatoženec imel zvečer vojaško kapo in rdeč rekeljc. Vidi se tudi, da je hotel zatoženec pevce le lahko poškodovati, tedaj bolj ustrašiti. Obtežavno je, da je mnogo ljudij po svojem dejanji v velik strah pripravil, in da je dejanje večkrat ponovil. Olajšavno je le to, da nij zatoženec še 20 let star. Državni pravdnik predlaga, naj se mu zmeri kazni od 1 do 5 let.

Zagovornik dr. Zarnik: Zatožba državnega pravdnikstva sloni na jako slabih podporah. Njej se vidi vse jedno, ali je zatožen Peter ali Pavel, da je

le v obče jeden zatožen. Tako je prišel Košenina na obtožno klop, samo zato, ker je nosil tist večer rdečo vojaško kapo in rdeč rekeljc. S tisto pravico pa bi državno pravdnikstvo v zatožni stan postavilo lahko stotine kmetijskih fantov, kajti mi vemo, da nosijo take rdeče in višnjeve kape in jopice ali rekeljce jako mnogi, kakor je Košenina prav dobro rekel, odkar so se vojaki vrnili iz Bosne.

To je jedini dokaz zatožbe. Tedaj se pač opravičeno trdi, da v obče za krivdo mojega klienta nobenega dokaza nij. Jako mnogo polaga državno pravdnikstvo tudi na besede zatoženčeve, ki je baje rekel, da bodo nemškutarji še denes plavali. A ta beseda nema nobenega družega pomena, kakor jej ga odločuje slovenski pregovor, kateri z besedo: 'boš plaval še denes', neče družega reči, kakor da denes boš še v dežji moker, to in ničesar družega nij mislil zatoženec s temi besedami. A ker se je drug storivec od strani državnega pravdnikstva brezuspešno iskal, napravil se je iz teh besedi dokaz, iz muhe slona. Da bi bil rekel zatoženec, da bode nemškutarje 'klal', to nij dokazano, kajti priča Peternel, ki je zraven Kogejca stal, ki edini to trdi, ne ve ničesa o tem izreku. Ako bi se pa enej priči verjelo, potem bi bilo lahko vsacega zaradi veleizdaje pripraviti na vislice. Da bi bil zatoženec vseh šest gospodov poškodoval, to nij mogoče, kajti bi v istini moral spretnejši in urnejši biti kot Kljukec. Kje pa je bilo onih pet fantov, o katerih ve Pučnik toliko povedati? Kje tisti tuji, ki jih je videl Oblak in katerih ceni, da jih je bilo 15! Da bi bil pa tak slabiček, kakor denašnji zatoženec, zmožen kar šest gospodov poškodovati, to je neverjetno. Če je ta mladi človek tak korenjak, potem ga lahko za vsak cirkus engažirajo. Ako bi bil zatoženi to izjavil v Svetjih, česar ga zatožba dolži in ne bi bili 'liedertaflerji' poškodovani, potem bi bilo državno pravdnikstvo, ko bi se mu bile ovdale besede ali tako zvano 'groženje' zatoženca, se smehom vrglo vso ovadbo v koš.

Ako je te besede izgovoril, manjka pa namen, kajti vse poškodovane priče, katere smo denes slišali, izjavale so, da nij bilo od strani obilno zbranih kmetov nobenega groženja. Ako pa manjka slabega namena za groženje, tedaj manjka tudi substrat za zločinstvo. Naloga državnega pravdnikstva, to je policijske oblasti, je, storilce iskati in jih tožiti. Denašnji zatoženec pa ne sme biti žrtva za druge, tedaj upam, da ga bode slav. sodišče nekrivega izpoznalo, ker kriterija § 99 k. z. nij.«

Žal se za »rudečelasega smrkovca iz Spodnje Senice« ni dobro izteklo, saj je bil za leto dni »na Grad poslan« in Medvoščani so bili »rešeni od nje-ga«. In kot je zapisal *Slovenec*: »To je bil ves tisti veli-kanski 'napad', o katerem se je svoje dni toliko hrupa delalo in zavoljo ktereга so tudi skoro vsi slovenski časniki sitnosti pri sodnijah in stroške imeli, dežela naša pa po lažnjivih poročilih nemških listov bila tako obrekovana.«⁸¹ Dan pred božičem, 24. decem-bra 1880, je na prvi strani *Slovenskega naroda* izšel »Epilog k Medvodski stvari«, kjer med drugim piše: »Kaj je sodniška preiskava pokazala? Da je neki nedorasel pastir, 18 let star dečak, 40 'nem-ških mož, hrabrih vitezov 'liedertaflerskih' v beg zapodil! Zares stvar je tako smešna, za udeležence tako nečastilna, da morajo pač sami zarudeti in izpoznati, da bi bilo za njihovo reputacijo večno bolje, ko bi bili molčali. Šest zaporedom jih je prijel, šest se jih je treslo pred njim, a nobeden ga prav za prav videl nij!«⁸²

Kaj je na vse to dejal Alešovčev Brenclj?

Prvi slovenski satirični časopis *Brenclj v lažnjivi obleki*, ki ga je urejal Jakob Alešovčev se je hitro in pronicljivo odzval na peripetije okrog izleta »lidertaflerjev« na Šmarno goro. Verjetno spodbuden tudi z nesramnim pisanjem v *Laibacher Tagblatt* je v julijski številki leta 1880 zapisal: »Črnogorski fantje se zopet tepo s Turki, pa o tem ni toliko hrupa, kakor ga je bilo o malem ravsu v Medvodah.«⁸³ Ali pa v naslednji, avgustovski šte-vilki: »Išče se perica, ki si upa zeló umazano perilo oprati tako, da ne bo po nikomur več smrdelo. 'Li-tertaflerji' v Ljubljani.«⁸⁴

Še posebej si je zaradi razobešenih prepo-tenih srajc po šmarnogorskem grmovju Alešovčev privoščil »lidertaflerje« in njihovega predsednika Wawreczko, oziroma »litertaflerje« in Bavbavrečko, kot jih on imenuje. V sedmi številki leta 1880 je izšel kratek satirični zapis z naslovom »Pripoznanje ljubljanskim 'litertaflerjem'«: »Doma človek nič ne

Jakob Alešovčev (* 27. 7. 1842 na Skaručni, † 17. 10. 1901 v Ljubljani) je med leti 1869 in 1885 izdajal satirično-politični list *Brenclj v lažnjivi obleki* oziroma kasneje *Novi Brenclj v zbadljivi in šaljivi obleki*. (NUK Ljubljana, Kartografska in slikovna zbirka.)

velja' – je star pregovor. Tako so naše 'litertafler-je' zavoljo tega, ker so na Šmarni gori premočene srajce sušili, med tem pa brez njih okoli hodili, slo-venski časniki grobo zgrabili. Vse drugače Culujski Kafri doli v Afriki. Ko so ti zvedeli, kako dostojno se je to nemčursko društvo na Šmarni gori vedlo, so brž vse 'litertaflerje' izvolili si za častne 'Culu-Kafre', ob enem pa pisali društvu, da vsi k njemu pristopijo za prave, delujoče člane.

Ponosen sem na to čast in priznanje je na-čelnik Bavbavrečka sklenil, s svojimi starimi in na novo pridobljenimi udi kazati se po svetu, da bodo ljudje občudovali 'litertaflerje' in strmeli nad tem, kar znajo. Ni dvoma da bi svojega namena ne dose-gli. To društvo je gotovo najlepši kinč naše dežele, zato bi bila neizmerna škoda, če bi ga vrag vzela.«⁸⁵

V naslednji številki *Brenclja* je temu dodal »telegram«: »Z dolenje Afrike. Culujskih kafrov kralj je ukazal, da mora odslej vsak njegovih podložnikov nositi srajco, da se bo razločil od ljubljanskih 'litertaflerjev'.«⁸⁶

⁸¹ Konec medvodske dogodbe z »liedertaflerji«, v: *Slovenec*, let. 8, št. 140, 18. 12. 1880.

⁸² Epilog k Medvodski stvari, v: *Slovenski narod*, let. 13, št. 295, 24. 12. 1880.

⁸³ Novice s križnega svetá, v: *Brenclj*, let. 12, št. 7, 1880.

⁸⁴ Išče se perica, v: *Brenclj*, let. 12, št. 8, 1880.

⁸⁵ Pripoznanje ljubljanskim »litertaflerjem«, v: *Brenclj*, let. 12, št. 7, 1880.

⁸⁶ »Brencljnovi« telegrami, v: *Brenclj*, let. 12, št. 8, 1880.

In za konec še dve Alešovčevi o »ljubljskih srajcah«.

Prva: »Zadnjič so imeli 'literataflerji' svoj zadnji koncert na kazinskem vrtu. Ali veš zakaj? — Zato, ker bo zdaj že premraz, da bi na vrtu peli – brez srajc.«

In druga: »Koliko platna potrebuje 'literatafler' za svojo srajco? — Nič!«⁸⁷

Viri in literatura

Časopisje:

Brencelj, let. 1880
Die Presse, let. 1880
Illyrisches Blatt, let. 1849
Laibacher Tagblatt, let. 1880
Laibacher Zeitung, let. 1879, 1880, 1885
Neue Freie Presse, let. 1880
Novice, let. 1849, 1868, 1880, 1881
Slovenec, let. 1880, 1885
Slovenski gospodar, let. 1870
Slovenski narod, let. 1879, 1880, 1884
Soča, let. 1880, 1881

Literatura:

CVETKO, Dragotin: Ljubljanska Glasbena Matica in njen pomen. V: *Kronika*, let. 2 (1954), št. 2, str. 37–38
Muzička enciklopedija II. Zagreb, 1963
 NOVAK, Josip: Šmarna gora: Cerkev Matere Božje, 1928
 OVSEC, Damjan: *Oris družabnega življenja v Ljubljani od začetka dvajsetega stoletja do druge svetovne vojne*. Ljubljana: Društvo arhitektov, 1979
 ŠILC, Jurij: *Zgodovina župnije Šmartno pod Šmarno goro. Šmartno pod Šmarno goro: Župnijski urad*, 1999
 VALENČIČ, Vlado: Etnična struktura ljubljanskega prebivalstva po ljudskem štetju 1880. V: *Zgodovinski časopis*, let. 28 (1974), št. 3–4, str. 295–304
 VRHOVNIK, Ivan: Ljubljanska srajca. V: *Kronika slovenskih mest*, let. 2 (1935), št. 2, str. 183

⁸⁷ Pogovor o ljubljanskih »literataflerjih«, v: *Brencelj*, let. 12, št. 8, 1880.

Zusammenfassung

LAIBACHER „HEMDEN“

Wie die slowenische und deutsche Presse vor 130 Jahren das Gezänke und Geraufe zwischen den Bauern von Medvode und den Laibacher „Liedertaflern“ sah

In der Periode von 1868 bis 1882 hatte die deutsche Minderheit eine Mehrheit im Laibacher Gemeinderat, obwohl sie nur ein Fünftel der Bevölkerung ausmachte. Die national-politischen Verhältnisse waren den Slowenen nicht gewogen, denn es herrschte ein großdeutscher Geist. Deutsche Sport- und Kulturvereine wurden gegründet. Im Jahr 1863 entstand der Laibacher deutsche Turnverein und zwischen 1875 und 1879 wurden in Ljubljana auch zwei deutsche Musikinstitutionen gegründet: der Laibacher Musikverein und die Laibacher Liedertafel. Der Musikverein hatte vor allem lokale Bedeutung, die Liedertafel war jedoch einflussreicher, da sie ihren Wirkungskreis aus Ljubljana auch ins Umland ausdehnte.

Am 18. Juli 1880 organisierten die Laibacher Liedertafler einen Ausflug auf den Berg Šmarna gora (Großkahlenberg). Mit dem Zug fuhren sie morgens von Ljubljana nach Vižmarje, um die Reise dann über Tacen nach Šmarna gora fortzusetzen. Dort verhielten sich die Sänger, mehrheitlich Laibacher Deutsche, angeblich unangemessen, hängten ihre verschwitzten Hemden auf Büsche zum Trocknen auf (daher kam später das Schimpfwort „Laibacher Hemden“) und gingen nur mit umgehängten Sakkos ins Gasthaus. Weiters rauchten sie in der Kirche Zigarren, spielten flotte Tanzmelodien auf der Orgel und tanzten vor der Kirche. Zu Mittag begaben sie sich von Šmarna gora über das Schlösslein Rocen nach Svetje bei Medvode. Es folgte ein geselliger Nachmittag mit Gesang und abends um halb Zehn die Heimfahrt von der Bahnstation Medvode. Hier in Medvode kam es am Abend auch zu einer kleineren Auseinandersetzung zwischen einem Bauernburschen und einer Gruppe von sechs Sängern.

Die deutsche Presse, allen voran die Laibacher Zeitung und das Laibacher Tagblatt, gab der slowenischen Politik die Schuld an diesem Angriff, da sie die Bauern gegen die deutschen Sänger aufgehetzt hätte. Das deutsche Zeitungswesen sah die

Schuld für die Ereignisse in Medvode auch bei den Gendarmen, die angeblich nicht richtig vermittelt hätten. Janez Jan, der Leiter der Gendarmerie in Medvode, war von den Anschuldigungen so betroffen, dass er sich drei Tage nach den besagten Ereignissen das Leben nahm. Darauf folgte das Vergießen von Druckerschwärze und ein mehrmonatiger „Pressekrieg“ zwischen der slowenischen und deutschen Presse darüber, was auf Šmarna gora und in Medvode passiert war. Der Redakteur der Laibacher Zeitung Leo Suppantšitsch und der Vorstand der Laibacher Liedertafel Eduard Wawreczka reichten gegen die Zeitungen Novice, Slovenec und Slovenski narod auch Klagen ein. Makso Armič, verantwortlicher Redakteur des Slovenski narod, wurde gemäß Artikel 496 des Strafgesetzbuches wegen Ehrenbeleidigung im Artikel „Der Redakteur der ‚Laibacher Zeitung‘, Suppantšitsch, und sein lügenhafter Berichterstatter, Beamter Wawreczka – Mörder!“ schuldig gesprochen und zu einer Geldbuße von 25 Gulden verurteilt. Schließlich wurde der 18 Jahre alte Bauernbursche Anton Košenina aus Spodnja Senica des Angriffs auf die Sänger in Medvode für schuldig befunden und für sein Verbrechen zu einer einjährigen Gefängnisstrafe verurteilt. Und die Zeitung Slovenski narod schrieb: Weil ein minderjähriger Lausbub einige Angsthasen angriff, die nicht einmal soviel Mut hatten, sich mannhaft zur Wehr zu setzen, musste das gesamte slowenische Volk verhöhnt und das ganze Land Krain diffamiert werden!

Schlagwörter: Presse, Deutschtum in Ljubljana, Laibacher Liedertafel, Medvode, Šmarna gora, zweite Hälfte des 19. Jahrhunderts